МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____

(підпис)

“___”_____20___ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою Податкова та митна справа

на тему: **«ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ»**

Виконавець:
студент 47/1 групи ЦЗВФН

Солодчук Марк Вікторович
(прізвище, ім’я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:
д.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Волохова Ірина Семенівна

(прізвище, ім’я, по батькові)
/підпис/

ОДЕСА-2024

АНОТАЦІЯ
Солодчук М.В. «Особливості оподаткування фінансових установ в Україні»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зіспеціальності «07072 Фінанси, банківська справа та страхування»(шифр та назва спеціальності) за освітньою програмою «Податкова та митна справа»(назва освітньої програми)
Одеський національний економічний університет. Одеса, 2024.

У роботі розглянуто структуру фінансового ринку України, його чисельні показники та різноманітність підходів до визначення, його характерні риси і основні проблеми, питання нормативно-правової бази оподаткування фінансових установ та інструментів фіскального регулювання. Автором проведена оцінка ефективності функціонування фінансових установ в Україні, проаналізовано рівень податкового навантаження на установи фінансового сектору. Виокремлено практику оподаткування фінансових установ під час дії воєнного стану. Проведено дослідження закордонного досвіду оподаткування фінансових установ, розглянуті можливості його імплементації у вітчизняну практику і розроблені пропозиції по вдосконаленню оподаткування фінансових установ в Україні.

Запропоновано: активізувати стимулюючу функцію податкового регулювання, знайти баланс між потребами держави та банківськими установами як платниками податків, вдосконалити нормативно-законодавчу базу оподаткування фінансових установ тощо.

Ключові слова: фінансовий ринок, нормативно-правова база, оподаткування фінансових установ, податкове навантаження, фіскальне регулювання.

ANNOTATION
SolodchukM.V. «Peculiarities of taxation of financial institutions in Ukraine»

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty "07072 Finance,banking and insurance" (code and name of specialty) under the educational program "Tax and Customs Affairs". (name of educational program) Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The work considers the structure of the financial market of Ukraine, its numerical indicators and a variety of approaches to its definition, its characteristic features and main problems, issues of the legal framework for taxation of financial institutions and fiscal regulation instruments. The author assesses the efficiency of financial institutions in Ukraine and analyzes the level of tax burden on financial sector institutions. The practice of taxation of financial institutions during martial law is highlighted. A study of foreign experience in taxation of financial institutions is carried out, the possibilities of its implementation in domestic practice are considered, and proposals for improving the taxation of financial institutions in Ukraine are developed.

It is proposed to activate the stimulating function of tax regulation, to find a balance between the needs of the state and banking institutions as taxpayers, to improve the regulatory framework for taxation of financial institutions, etc.

Keywords: financial market, regulatory framework, taxation of financial institutions, tax burden, fiscal regulation.

ЗМІСТ

ВСТУП ..……..…..... 3

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

1.1.Структура фінансового ринку України ……..……...…6

1.2.Нормативно-правова база оподаткування фінансових установ……13

1. 3.Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків…….....……...17

2. ПРАГМАТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінювання ефективності функціонування фінансових установ в Україні…….……...…...22

2.2. Аналіз податкового навантаження на установи фінансового сектору України…….……..…..…28

2. 3.Результати оподаткування фінансових установ під час дії воєнного стану…….……..…...…38

3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості оподаткування фінансових установ у країнах Євросоюзу……..……..44

3.2. Напрями вдосконалення оподаткування установ фінансового сектору в Україні…….……..……53

ВИСНОВКИ ..…….…….... 56

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 61

ВСТУП

Сучасний стан фінансового ринку України характеризується надзвичайною нестабільністю, яка визначається кількома ключовими особливостями. По-перше, це високий рівень вилучення фінансових ресурсів і низький рівень фінансового посередництва. Додатково, існує недолік фінансової грамотності суспільства, низька активність у сфері депозитів, велика частка неповернених кредитів та упереджене ставлення до нових фінансових інструментів та продуктів на ринку фінансових послуг.

Повномасштабна війна, розпочата Росією в лютому 2022 року, мала різкі наслідки для України, включаючи окупацію територій, руйнування інфраструктури, порушення ланцюгів поставок, масову міграцію населення, глибоку економічну та фінансову кризу. Ці наслідки матимуть тривалі негативні наслідки для фінансового сектору. Українська економіка зазнала серйозного скорочення у 2022 році, з реальним ВВП, що скоротився на 29,1%, що стало найглибшим річним падінням в історії країни. Перші місяці війни призвели до значних економічних втрат.

Проте, завдяки успішним діям Сил Оборони України, активним заходам уряду та Національного банку України, а також підтримці міжнародних партнерів, макроекономічна ситуація почала стабілізуватися. Зменшення безпекових ризиків очікується з наступного року, що сприятиме відновленню економічного зростання.

Реформи фінансового сектору, проведені за підтримки міжнародних фінансових організацій, сприяли макрофінансовій стабілізації та зміцненню спроможності регуляторів та учасників ринку протистояти кризовим явищам. Національний банк України спільно з міжнародними партнерами працював над розробленням та впровадженням нових нормативних актів щодо капіталу та ліквідності, що відповідають європейській системі CRD/CRR.

В умовах зростаючих ризиків та невизначеності, стратегія розвитку фінансового сектору повинна враховувати актуальний контекст та фокусуватися на підвищенні стійкості та ефективності. Очікується, що відновлення економічного зростання буде сприяти розвитку промисловості та внутрішнього попиту.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів оподаткування фінансових установ, проведення аналітичного дослідження податкового навантаження на їхню діяльність та обґрунтування практичних рекомендацій удосконалення регулюючого впливу податків на фінансову систему України. З метою реалізації поставленої мети були поставлені та вирішені наступні завдання:

- дослідити структуру фінансового ринку України;
- розглянути нормативно-правову базу оподаткування фінансових установ;
- охарактеризувати інструменти фіскального регулювання фінансових потоків;
- провести оцінювання ефективності функціонування фінансових установ в Україні;
- провести аналіз податкового навантаження на установи фінансового сектору України;
- виокремити результати оподаткування фінансових установ під час дії воєнного стану;
- розглянути особливості оподаткування фінансових установ у країнах Євросоюзу;
- розробити напрями вдосконалення оподаткування установ фінансового сектору в Україні.

Інформаційною базою чинної роботи стали законодавчі та нормативні акти України стосовно оподаткування фінансових установ. Використано аналітичні дані Національного банку України, Державної служби статистики України,

Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України щодо оподаткування фінансових установ. Ґрунтовно досліджені роботи українських та зарубіжних вчених стосовно проблем оподаткування установ фінансового сектору.

Об'єктом дослідження є економічні відносини між державою та фінансовими установами відносно розрахунку та сплати до бюджетів податків та різного роду зборів.

Предметом дослідження є особливості оподаткування фінансових установ в Україні.

Методологічною основою проведеного дослідження є сукупність методів: загальнонаукових та специфічних. Метод логічного використано під час дослідження структури фінансового ринку України, при розгляді нормативноправової бази оподаткування фінансових установ. Метод аналізу та синтезу використано під час оцінювання ефективності функціонування фінансових установ в Україні; під час визначення рівня податкового навантаження на установи фінансового сектору України; під час виокремлення результатів оподаткування фінансових установ під час дії воєнного стану; під час визначення особливостей оподаткування фінансових установ у країнах Євросоюзу. Також використано метод графічного представлення даних з метою їх кращого сприйняття.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра має наступну структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (49 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок. Робота містить 7 таблиць, 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

1.1. Структура фінансового ринку України

Що таке фінансовий ринок? Це запитання є простим лише на перший погляд і не має однозначної відповіді, так само як запитання “що таке любов?”. Традиційно закріпилася практика визначати фінансовий ринок у кількох площинах одночасно: як багаторівневий механізм обертання фінансових ресурсів, як систему обмінно-перерозподільних відносин купівлі-продажу фінансових ресурсів, як інституції потоку фінансових потоків від власників до позичальників. Онлайн-енциклопедія Wikipedia визначає фінансовий ринок за трьома ознаками: за сутністю це розподіл фінансових ресурсів, за призначенням – механізм залучення і продажу вільних коштів, а за організацією – це сукупність інституцій, що супроводжують потік фінансових ресурсів від власників до позичальників. У той же час, не менш компетентна онлайн-енциклопедія Britanniса лаконічно визначає фінансовий ринок, як “арену, на якій формуються ціни для здійснення обміну фінансовими активами”.

Як відзначає О.А. Сьомченков у статті “Сучасна концепція сутності та структури фінансового ринку” [44], поява терміну «фінансовий ринок» датована 60-ми роками минулого століття. Зокрема у 1963 році, Нобелівський лауреат Джеймс Тобін у статті «Фінансові посередники та ефективність грошово-кредитного управління», вперше в історії розділив терміни “фінансовий ринок та ринок капіталу. У 70-х роках 20 століття термін “фінансовий ринок” вже активно використовувалося навіть у назвах публікацій.

З метою віддати належне предтечам теорії фінансових ринків, назвемо імена таких славетних вчених, як засновник класичної економічної теорії шотландський

філософ Адам Сміт, німецький філософ-матеріаліст Карл Маркс і його австрійський послідовник Рудольф Гільфердінг, лідер неокласичного напряму Альфред Маршалл, і автор “Загальної теорії зайнятості, відсотків і грошей”, англійський економіст Джон Мейнард Кейнс.

Nanos gigantum humeris insidentes, тобто “стоячи на плечах гігантів”, слідом за названими стовпами економічної науки, справу продовжили числені автори, серед яких варто виділити Чарльза Доу, одного із засновників DowJones&Company і TheWallStreetJournal, який наприкінці XIX століття висловив низку ідей, які зараз називаються теорією Доу і стали основою так званого методу «технічного аналізу», що прагне передбачити ринкові тенденції в короткостроковій перспективі. Майже через 70 років по тому, економіст Юджин Фама розробив гіпотезу, а згодом американський учений Роберт МакКормік сформулював визначення “ефективного фінансового ринку”, яке базується на здатності ринку реагувати на певну інформацію. Також велику роль зіграв Нобелевський лауреат Вільям Шарп, що пов’язав між собою рівні економічного розвитку та фінансового ринку країни.

Перелік провідних теоретиків можна було б продовжувати, але теорія фінансового ринку не є темою даної роботи, тож завершимо ретроспективу двома цитатами: словами легендарного фінансиста Джорджа Сороса:

“Фінансові ринки, як правило, непередбачувані... Ідея про те, що ви насправді можете передбачити, що станеться, суперечить моєму погляду на ринок.” (The financial markets generally are unpredictable... The idea that you can actually predict what's going to happen contradicts my way of looking at the market), а також словами лавреата Нобелівської премії з економіки 2022 року, американського економіста Бену Бернанке, який до речі має українські корні: “Події на фінансових ринках можуть мати такі широкі економічні наслідки, що їх відчуває багато хто поза цими ринками.” (Developments in financial markets can have broad economic effects felt by many outside the markets).

Серед українських науковців дослідженню фінансового ринку України і зокрема аспектам його оподаткування приділяли увагу А.О.Іванов, Ю.М. Коваленко, С.В.Науменкова, Ю.М.Савінова, Н.О. Шишпанова та інші. Питання структури фінансового ринку досліджено у працях таких авторів, як Б.А. Карпінський, О.В. Герасименко, В.М. Опарін та О.Д. Василик. Крім того, воно висвітлюється у роботах, присвячених функціонуванню фінансового ринку країни, зокрема у працях В.М. Шелудька, В.М. Іванова, О.М. Іваницької, О.Ю. Смолянської, В.П. Ходаківської та інших дослідників. Також, зазначений предмет досліджували в своїх роботах М. Галюк, А.Булатова, С. Ганзюк, Н. Татарин та інші.

На тлі знайомства з науковим доробком вищевказаних вчених, для написання цієї кваліфікаційної роботи автор надихався навчальним посібником С.С.Арутюнян та М.І.Іоргачової [17], навчальним посібником І. С. Волохової та О. Ю. Дубовик. [21], монографією І. С. Волохової та ін. [22], монографією В.Л.Смагіна [42], монографією І. В.Мартинюк [32], монографією М.І. Звєрякова, А.А. Гриценко, О.Г.Білорус [27] та іншими авторитетними джерелами, повний перелік яких вказано на сторінках 63-70.

Зазначимо, що після 1 січня 2024 року, коли набув остаточної чинності новий Закон України “Про фінансові послуги та фінансові компанії”, ні одна з цих робіт не втратила своєї актуальності, що зайвий раз свідчить про їх високий науковий рівень. Завершуючи огляд вітчизняних науковців, що доклали зусиль для вивчення фінансового ринку, згадаємо також слова колишнього президента Європейської комісії Жан-Клода Юнкера: “Бог знає про фінансові ринки більше, ніж багато з тих, хто про них пише” (God understands more about the financial markets than many who write about them.)

Втім, і на регіональному рівні однозначне визначення фінансового ринку є неможливим. Як зазначила М.І. Іоргачова: «Єдиного методу структуризації ринку фінансових послуг не існує». [28]

За кілька років до того, О.А. Сьомченков назвав три підходи для характеристики [44]: сутнісний, технологічний та інституційний. Згідно з *сутнісним* підходом, фінансовий ринок об'єднує відносини в процесі обігу фінансових ресурсів і не обмежується операціями купівлі-продажу активів або лише двома сторонами взаємодії. Методи та прийоми функціонування фінансового ринку, які формують його механізми, покладено в основу *технологічного* підходу. *Інституційний* підхід резонує із класичною схемою балансу попиту та пропозиції щодо фінансового ресурсу. Зокрема, професор економіки Гарвардського університету Грегорі Менк'ю, що є представником нового кейнсіанства та співавтором моделі Менк'ю - Ромера - Вейла, визначав фінансові ринки як «сукупність фінансових установ, що дозволяють особі, яка бажає зробити заощадження, надати свої ресурси безпосередньому позичальнику».

Таким чином, більшість науковців схиляється до думки, що в основу визначення «фінансовий ринок» має бути покладено сутнісний підхід, доповнений положеннями інституційного підходу, що конкретизують основні цілі його функціонування.

Ця кваліфікаційна робота пишеться "на переломі" дії двох законів про фінансові ринки, один з яких [1] втратив чинність, а інший [2] був остаточно введений в дію з 1 січня 2024 року. Не заглиблюючись в порівняльний аналіз двох законів, відзначимо що старий Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III визначав сферу фінансових послуг як "ринки", тобто у множині:

- ринки фінансових послуг - сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, капіталу та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів; {Пункт 6

частини першої статті 1 із змінами, внесеними згідно із Законом № 738IX від 19.06.2020}

Натомість, новий Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX “Про фінансові послуги та фінансові компанії” дає більш лаконічне визначення в однині:

- ринок фінансових послуг - сукупність учасників ринку фінансових послуг та відносин між ними, пов’язаних з наданням та отриманням фінансових та супровідних послуг; {Пункт 51 частини першої статті 1}

Можна погодитися з версією О.А. Сьомченкова [44] про те, що основною класифікаційною ознакою для сегментації фінансового ринку є ознака за видами фінансових інструментів, серед яких виділяють: кредитно-депозитний, фондовий, страховий, валютний та ринок дорогоцінних банківських металів.

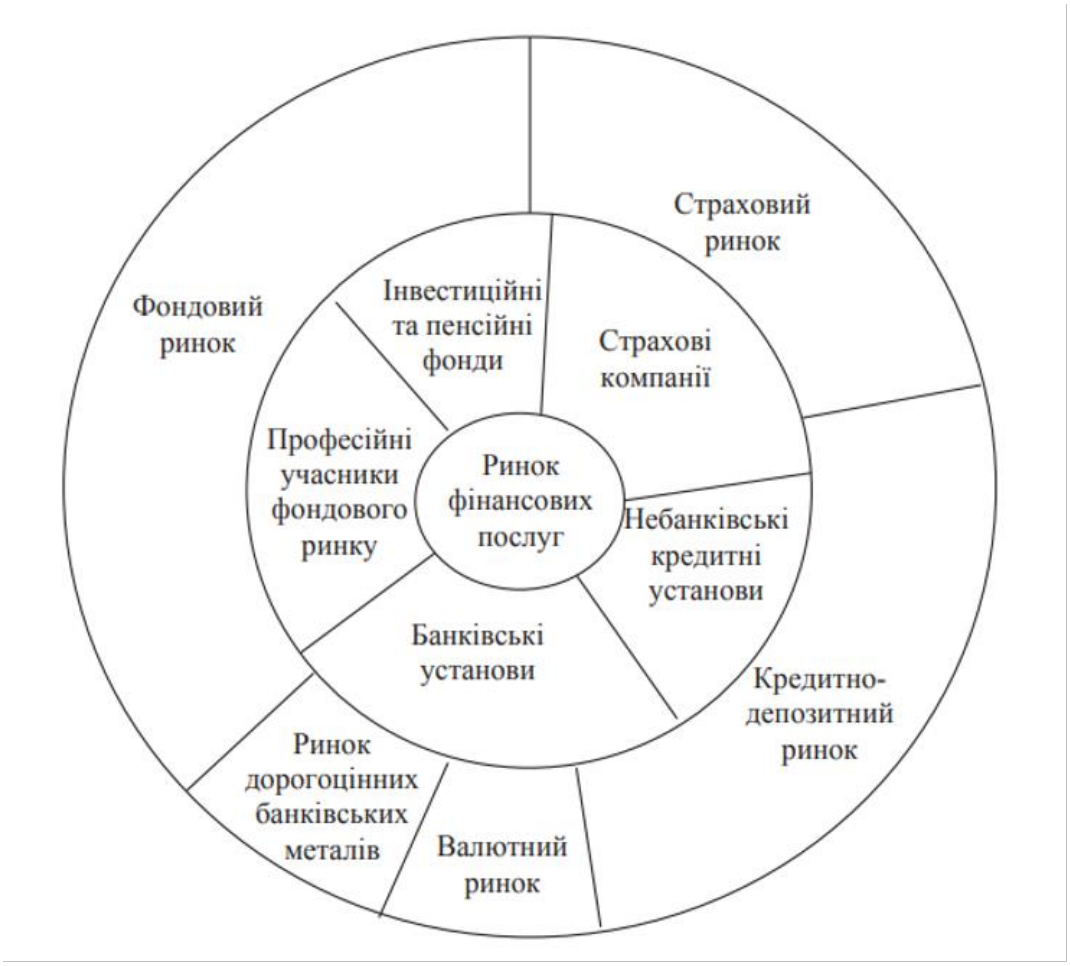

Рис. 1.1. Структура фінансового ринку України

М. І. Іоргачова зазначає, що однією з характерних рис вітчизняного фінансового ринку є те, що основними суб'єктами, у яких зосереджена значна частина фінансових ресурсів держави, є депозитні (комерційні банки) та недепозитні фінансові посередники (страхові компанії), а також допоміжні фінансові корпорації (фондові біржі) [17].

Погоджуючись з усталеною практикою сутнісно-інституційного підходу, але також і прагнучив нести власну частку в загальний науковий доробок, автор пропонує побачити предмет "очима" Національного банку та Державної податкової служби, тобто за монетарною та фіскальною ознакою. За монетарною ознакою, тобто з точки зору НБУ, "фінансовий ринок України включає в себе грошовий ринок, ринок капіталів та валютний ринок". Саме так вказано на офіційному сайті регулятора. [4]

За фіскальною ознакою, структуру фінансового ринку можна розглянути на підставі послуг, що оподатковуються, а саме:

1) страхування;

2) кредитні кошти або банківські метали;

3) залучені кошти або банківські метали;

4) фінансовий лізинг;

5) факторинг;

6) надання гарантій;

7) торгівля валютними цінностями;

8) фінансові платіжні послуги;

Рис. 1.2. Структура фінансового ринку України станом на 31.01.2024

9) Фінансові послуги, що здійснюються в рамках професійної діяльності на ринках капіталу, відповідно до частини другої статті 41 Закону України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки":

- торгівля фінансовими інструментами;
- організація торгівлі фінансовими інструментами;
- кліринг;
- депозитарна діяльність;
- управління активами;
- управління майном для фінансування об’єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю;
- адміністрування недержавних пенсійних фондів;

Рис. 1.3. Основні проблеми розвитку фінансового ринку України

У 2021 році Машлій Г.Б. та Галюк М.М. описали три основні проблеми фінансового ринку: відсутність фінансових ресурсів для забезпечення інвестицій, нерозвиненість та недосконаліть фінансової системи, неузгоджене законодавство [33]. У 2024 році ці проблеми залишаються нерозв'язаними.

1.2. Нормативно-правова база оподаткування фінансових установ

Розпочнемо цей підрозділ цитатою зі статті Л.Я. Шевченко, що була опублікована у 2020 році: "Недосконала нормативно-законодавча база призводить до надмірного оподаткування одних банківських операцій й недостатнього оподаткування інших. Саме через це банківські установи та діючий сектор економіки не можуть стабільно розвиватись" [47].

Подібну точку зору висловлює у 2023 році Е.І. Гатаулліна: "У вітчизняній науці відсутні теоретичні розробки, які визначають нормативно-правову природу здійснення регулювання фінансового ринку. Різноманітні зарубіжні управлінські доктрини, які не враховують специфіки саме українського ринку та національних соціальних та культурних традицій, пронизують науку та освіту"
[24].

Нормативно-правова база оподаткування фінансових установ в Україні складається з ряду законодавчих актів, постанов, інструкцій та інших нормативних документів. Основні акти, що регулюють оподаткування фінансових установ в Україні, включають такі:

- Податковий кодекс України, що містить в собі загальні принципи оподаткування, включаючи визначення об'єктів оподаткування, порядок обчислення податків, процедури звільнення від податків та інші правила і положення, які стосуються оподаткування фінансових установ.

- Закон України "Про банки і банківську діяльність": Цей закон визначає правові засади функціонування банків та банківських установ в Україні. Він містить в собі положення про ліцензування банківської діяльності, вимоги до капіталу банків, правила проведення фінансових операцій, а також норми, які стосуються оподаткування фінансових установ.
- Закон України "Про страхування": Цей закон регулює страхову діяльність в Україні. Він визначає правила отримання ліцензії на здійснення страхової діяльності, вимоги до фінансового забезпечення страховиків, а також норми, що стосуються оподаткування страхових компаній.
- Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств", що встановлює правила оподаткування прибутку всіх суб'єктів господарювання, включаючи фінансові установи. Він визначає ставки податку на прибуток, порядок обчислення оподатковуваного прибутку, а також механізми застосування податкових пільг та звільнень.
- Постанови та інструкції органів Державної податкової служби України, яка видає постанови та інструкції, які уточнюють застосування податкового законодавства до конкретних ситуацій, включаючи оподаткування фінансових установ. Ці документи можуть містити роз'яснення щодо правил обліку, звітності та інші питання, які стосуються оподаткування.

Ці нормативні акти і документи встановлюють ставки податків, особливості оподаткування прибутку, податкові пільги та інші аспекти оподаткування фінансових установ в Україні. Важливо відзначити, що нормативно-правова база може періодично змінюватися через ухвалення нових законів та постанов.

Д. Вінницький [19] запропонував систему податкового права, розподіливши її на Загальну і Особливу частини.

Розподіл податкового права на Загальну та Особливу частини, а також поділ нормативно-правової бази на "правову" та "нормативну" частини - це цікавий

підхід, який дозволяє краще розуміти та систематизувати норми, що регулюють оподаткування фінансових установ.

"Правова" частина податкового права встановлює загальні принципи, права і обов'язки учасників податкових відносин, порядок сплати податків та зборів, а також механізми захисту прав платників податків. Ця частина базується на конституційних принципах, цивільному та податковому законодавстві, що визначають загальний каркас системи оподаткування.

"Нормативна" частина визначає конкретні вимоги та правила, які регулюють сплату окремих видів податків та зборів. Ці вимоги встановлюються нормативними актами, які приймаються компетентними органами, такими як Національний банк України або Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, згідно з їх повноваженнями.

Поділ "нормативно-правової" бази на "правову" та "нормативну" частини допомагає краще розуміти та аналізувати норми, які регулюють оподаткування фінансових установ. Це сприяє більш ефективному функціонуванню фінансового сектору та забезпечує більшу прозорість та юридичну впевненість для всіх учасників ринку.

НБУ та НКЦПФР випустили числені нормативні акти стосовно фінансових компаній у формі вимог, інструкцій, постанов і так далі. Тобто, події у “нормативній” частині відбуваються часто і здебільшого направлені на досягнення оперативного ефекту.

Також можна сказати, що “правова” частина бази зумовлює необхідність, а “нормативна” визначає порядок сплати податків.

Автор усвідомлює, що поділення нормативно-правової бази на “нормативну” і “правову” є умовним і вдається до такого методу суто з метою відокремлення статичної “правової” складової нормативно-правової бази від динамічної “нормативної” для більш ретельного аналізу актуальних реалій оподаткування фінансових установ.

Ця кваліфікаційна робота пишеться на початку 2024 року, але і зараз можна сказати, що нормативно-правова база оподаткування фінансових установ потребує більшої уваги як з боку науковців, так і держави. Серед багатьох чинників, що зумовлюють недосконаліть нормативно-правової бази, від об'єктивних як наприклад відносно короткий термін існування вітчизняної податкової системи до суб'єктивних як наприклад відсутність систематичної наукової роботи у даному напрямку, варто звернути увагу на подвійну природу самого предмета оподаткування фінансових установ, серед яких провідну роль грають банки.

Згідно з інформацією Національного банку України, платоспроможні банки у 2023 році, за попередніми даними до підтвердження річним аудитом, отримали 86,5 млрд грн чистого прибутку. Це майже вчетверо більше, ніж у 2022 році, і на 12% більше порівняно з 2021 роком, тобто до початку повномасштабного вторгнення [14]. Лише за грудень 2023 року банки сплатили 47,3 млрд грн податку на прибуток, а за весь рік – 73,5 млрд грн.

Докладному аналізу податкового навантаження на фінансові установи України присвячений підрозділ 2.2. цієї роботи, а зараз просто зазначимо, що оподаткування банківських установ є вагомим джерелом національних фінансів.

З іншого боку, відповідно до статті 5 Закону України від 25.06.91 N 1251XII "Про систему оподаткування", банки здійснюють контроль за своєчасним переказом податків від своїх клієнтів, а також валютний контроль. Також, згідно зі статтею 12 цього Закону, фінансові установи зобов'язані надавати органам державної податкової служби за їхнім письмовим запитом інформацію про наявність і рух коштів на рахунках клієнтів, а також виконувати доручення платників податків і зборів щодо перерахування податків і зборів до бюджетів у встановлені законом терміни. Таким чином, банк, з одного боку, виступає платником податків, а з іншого — податковим агентом. Податковий кодекс України визначає різноманітні податки, збори та обов'язкові платежі, які спрямовані на фінансування загальнодержавних та місцевих бюджетів, а також позабюджетних

фондів. Однак, не всі ці податки і збори застосовуються у практичній діяльності банку, оскільки деякі з них можуть бути спрямовані на інші сфери економіки або суб'єкти господарювання.

Розвиток фінансового законодавства України на сучасному етапі характеризується формуванням інституційних нормативних масивів, які відповідають структурі фінансово-правової галузі. Це означає, що законодавство в цій галузі створюється з урахуванням специфіки фінансових відносин та визначає правові механізми їх регулювання.

Фінансове законодавство відрізняється від інших галузей законодавства своєю складністю та специфікою. Окремі інститути, які відповідають структурі Особливої частини фінансового права (такі як бюджетне, податкове, валютне), мають свої унікальні особливості та вимоги, які потребують спеціального регулювання.

1.3. Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків

Слово "фіскальний" походить з латинського "fiscus", що означає "казна" або "сховище грошей". У економічній літературі це поняття часто вживається для позначення доходної частини бюджету держави або для опису процесу мобілізації доходів до державної казни. Однак, після революції в макроекономічному регулюванні, започаткованої Дж. М. Кейнсом, виникла необхідність у державному втручанні в економіку. Цей аспект став предметом дискусії серед економістів, але вже не викликає сумнівів щодо необхідності такого втручання.

Фіскальне регулювання використовується державою як один із способів впливу на економічні процеси. Це непрямий метод, що базується на використанні економічних інтересів суб'єктів господарювання. Шляхом впливу на фіскальні механізми, держава створює умови, коли господарюючим суб'єктам стає вигідно враховувати інтереси держави у своїй діяльності.

Формування і реалізація фіскального регулювання залежить від декількох факторів. Спочатку, це регуляторна система, яка формується згідно з чинною владою та політичними силами. Далі, важлива мотиваційна система, яка визначається соціальними інститутами. Нарешті, важлива роль приділяється доступності та достовірності інформації.

Однак, функціонування фінансових інститутів може бути ускладненим через інституціональну невизначеність та недостатність. Це означає, що ринкові процеси можуть бути стохастичними, а регулювання фіскальних потоків може бути безсистемним, що призводить до неефективного використання фінансових ресурсів та зростання корупції. Таким чином, важливо вибирати такі регулюючі механізми, які б дозволили мінімізувати витрати і були б еластичними у довгостроковому плані.

Вибір інструментів фіскального регулювання визначається моделлю розвитку ринку в кожній країні. Наприклад, в США відзначається відносно помірний рівень оподаткування, але також і помірний рівень витрат на соціальні програми. У азіатських моделях (наприклад, Китайській, Японській) перекладання соціальних гарантій частіше покладається на роботодавців, що відображається у системі оподаткування та рівні бюджетних витрат.

У Європейській моделі розвитку ринку спостерігається більші гарантії з боку держави, що супроводжується вищим рівнем оподаткування. Наприклад, скандинавські країни мають найвищий рівень централізації ВВП, що характеризується великим державним сектором та високим рівнем соціальних гарантій.

Особливості фіскальних традицій визначаються економічними, соціальними та культурними чинниками, які впливають на свідомість населення і їх ставлення до регулюючого впливу держави (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Особливості фіскального регулювання в країнах ЄС

Країна	Прямі податки	Непрямі податки	Соціальні платежі
Данія	Найбільше в ЄС використання фіскальних можливостей оподаткування капіталу, прогресивне оподаткування доходів від підприємницької діяльності для фізичних осіб.	Висока фіскальна ефективність, найвища в Європі ставка ПДВ, розгалужене акцизне оподаткування	Висока гарантія соціальної захищеності переважно через систему страхування
Швеція, Фінляндія	Фіскально значиме персональне оподаткування (для Фінляндії). Оподаткування доходів від підприємницької діяльності здійснюється за високими пропорційними ставками.	Висока фіскальна ефективність, розви-нуте акцизне оподатку-вання, диференційоване оподаткування ПДВ	Високі розміри соціальних трансфертів
Бельгія, Франція	Бельгія – прогресивне персональне оподаткування, застосування податкових знижок. Франція – менший ступінь використання фіскального потенціалу персонального оподаткування, однак високе оподаткування корпоративного прибутку із розгалуженою системою податкових пільг інвестиційного характеру. Висока фіскальна ефективність майнових податків.	Фіскальний потенціал специфічних акцизів використовується слабо, оподаткування ПДВ ефективне і соціально справедливе	Високий рівень оподаткування праці, високі соціальні гарантії, реалізація потенціалу соціального страхування

Люксембург	Прогресивне персональне оподаткування із нижчими мінімальною і максимальною ставками. Обмежений перелік пільг	Оподаткування ПДВ соціально справедливе (стандартна ставка 15% і три знижені)	Однакове навантаження соціальних платежів на працедавця і працівника
Нідерланди	Прогресивне персональне оподаткування. Низький корпоративний прибуток при обмежених пільгах	Більша частина податкової бази ПДВ оподатковується за стандартною ставкою 19%	Високі соціальні гарантії
Австрія	Фіскально значиме персональне прогресивне оподаткування	Оподаткування ПДВ соціально справедливе (дві знижені ставки), використовується потенціал специфічних акцизів	Високі соціальні гарантії
Італія	Прогресивне персональне оподаткування. При оподаткування корпоративного прибутку застосовуються податкові знижки	Максимально використовує регуляторний потенціал ПДВ	Соціальні гарантії помірні
Німеччина	Високе прогресивне персональне оподаткування, значиме оподаткування майна	Ставка ПДВ одна з найнижчих в Європі, менш розвинене акцизне оподаткування	Високі соціальні гарантії

Джерело таблиці: [37]

Реалізація механізму фіскального регулювання передбачає використання двох основних груп важелів: бюджетних та податкових, які діють через відповідні інструменти.(Табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків

Фіскальні важелі	Фіскальні інструменти
Бюджетні	Структура видатків бюджету
	Бюджетні інвестиції
	Трансферти
	Бюджетний дефіцит
Податкові	Податкове навантаження
	Податкові ставки
	Податкові пільги
	Спеціальні режими оподаткування
	Альтернативні режими оподаткування
	Розстрочення і відстрочення податкових платежів

Джерело таблиці: [37]

Фіскальне регулювання фінансових потоків повинно враховувати не лише інтереси окремих економічних агентів, але й інтереси держави в цілому, відповідати пріоритетним цілям державної економічної та соціальної політики. Інституціональний підхід дозволяє вивчати специфіку фіскального регулювання фінансових потоків у реальному економічному житті, а не в рамках тільки теоретичних моделей. Якщо в суспільстві є група людей, які підвищують свій добробут за рахунок перерозподілу наявних ресурсів, а не за рахунок створення нового багатства, вони можуть намагатися зберегти існуючий інституціональний порядок, що може призвести до гальмування подальшого економічного розвитку. Тому при виборі комбінації інструментів фіскального регулювання фінансових потоків з урахуванням інституціонального фактора необхідно керуватися мотивом забезпечення економічного зростання держави, а не тимчасового перерозподілу ресурсів.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ТА ПРОБЛЕМАТИКА ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінювання ефективності функціонування фінансових установ в Україні

До моменту повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України у лютому 2024 року, картина ефективності фінансового ринку характеризувалася активізацією небанківських фінансово-кредитних установ, які вже навіть починали серйозно конкурувати з банками у сфері кредитування. Динаміка активів фінансових компаній зростала (див. Рис. 2.1), отримуючи дедалі більшу частку ринка .

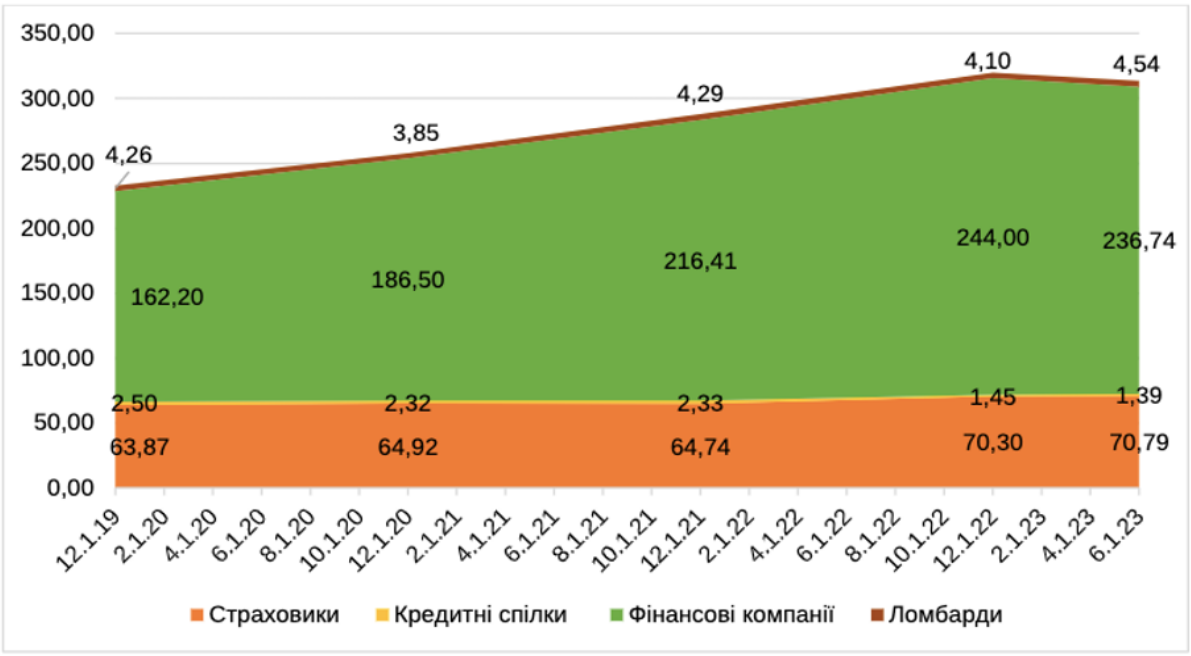

Рис. 2.1. Динаміка активів небанківського сектору з 2019 по 2023 роки

Після лютого 2022 року тенденція до активізації небанківських фінансово-кредитних установ змінила вектор на протилежний. На 31 січня 2024 року на

небанківському фінансовому ринку України діяли 528 фінансових компаній, порівняно з 559 у грудні. Це включало 87 страховиків non-life (порівняно з 89), 12 life-страховиків (кількість залишилася незмінною), одного страховика зі спеціальним статусом, 125 ломбардів (у грудні - 146), 129 кредитних спілок (у грудні - 133), 69 лізингових компаній (у грудні - 76), 36 страхових брокерів (у грудні - 33), та 71 колекторську компанію (кількість залишилася незмінною).

Банківська ж частина фінансового ринку останніми роками ніяк не може "розігнути спину" під впливом низки негативних факторів, які щоразу ставлять крапку в позитивному тренді і внаслідок яких відбувається зниження ефективності функціонування кредитних установ. Відлік "полоси турбулентності" для українських банків у новітні часи можна почати з 2017 року, коли з ринку пішло 14 банків, на які припадало 1,7% чистих активів банківської системи. У той же час, Зменшення кількості кредитних установ призвело до зниження конкуренції і, відповідно, збільшило рівень стабільності.

Період відносного спокою, що тривав до 2020 року, припинився через вплив пандемії COVID-19 на банківську систему України. Національний банк України (НБУ) вжив ряд заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків для банківської системи, включаючи зниження процентних ставок та розширення лімітів кредитування. Ці заходи призвели до успішного відновлення у 2021 році, збільшення вкладів населення, зростання кредитного портфелю банків і позитивних фінансових результатів.

Проте далі настала війна, що також суттєво вплинула на діяльність фінансових установ. Детальніше про реакцію фінансових установ на дію воєнного стану буде розглянуто в пункті 2.3 цього розділу. Зазначимо лише, що завдяки стратегії скорочення банківського капіталу, а також впливу пандемії COVID-19 і воєнних дій, станом на 1 січня 2024 року кількість діючих банків склала лише 63 установи проти 117 на початку 2016 року. Як видно з Таблиці 3, кількість банківських установ в Україні зменшується щороку.

Таблиця 2.1

Кількість комерційних банків в Україні з 2008 по 2024 рр.

	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т.с. зі 100% іноземним капіталом
на 1.01.2008	175	47	17
на 1.01.2009	184	53	17
на 1.01.2010	182	51	18
на 1.01.2011	176	55	20
на 1.01.2012	176	53	22
на 1.01.2013	176	53	22
на 1.01.2014	180	49	19
на 1.01.2015	163	51	19
на 1.01.2016	117	41	17
на 1.01.2017	96	38	17
на 1.01.2018	82	38	18
на 1.01.2019	77	37	23
на 1.01.2020	75	35	23
на 1.01.2021	74	33	23
на 1.01.2022	71	33	23
на 1.01.2023	67	30	22
на 1.01.2024	63	27	19

У 2022 році банки були змушені скоротити кожне п'яте відділення. Найбільші зменшення кількості відділень та персоналу відбулися в Харківській та Донецькій областях, а також у містах Києві та Херсоні — регіонах, де тривали воєнні дії [5].

У 2021 році порівняно з 2020 роком майже всі основні показники діяльності банківського сектора України (див. таблицю 2.2) демонстрували зростання: активи банків, обсяг капіталу та зобов'язання збільшились. Зростання зобов'язань у той період було позитивною тенденцією, на яку впливало скорочення кількості ненадійних банків і створення умов для коректного обслуговування клієнтів.

Таблиця 2.2

Динаміка показників банківської системи в 2019–2022 рр.

№ п/п	Показники, млн грн	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	Активи	1 493298	1 822 841	2 053 232	2 032 019
2	Кредитний портфель	1 033 430	960 597	1 065 347	1 092 983
3	Зобов'язання	1 293 377	1 613 381	1 797 718	1 772 726
4	Капітал	199 921	209 460	255 514	259 293

За 2019–2021 роки банківська система нарощувала обсяг капітальної бази. Наприклад, у 2020 році темп зростання власного капіталу банків становив 4,77%, а в 2021 році – 22,06%. Це стало можливим завдяки посиленню вимог Національного банку України до капіталу банків з метою збільшення стійкості до потенційних криз, захисту сектору від системних ризиків і сприяння збереженню фінансової стабільності.

У депозитному портфелі банків переважали кошти фізичних осіб, і спостерігалася тенденція їх зростання з 2019 року по 2021 рік, а також підвищення питомої ваги коштів суб'єктів господарювання. Станом на 01.01.2022 року питома вага коштів суб'єктів господарювання в структурі зобов'язань становила 40%, а фізичних осіб – 42,3%, в тому числі строкових коштів – 21,4%.

У 2020–2021 роках банківський сектор України нарощував активи за рахунок кредитування та операцій з державними цінними паперами. Річні темпи корпоративного гривневого кредитування були найвищими за десятиліття, а іпотечні кредити зростали майже вдвічі швидше за споживчі.

Проте умови воєнного стану негативно вплинули на банківські установи. За результатами діяльності першого півріччя 2022 року розмір активів українських банків збільшився на 3,3%, але це зростання стало можливим за рахунок коштів на рахунках інших банків та депозитних сертифікатів НБУ.

Негативний вплив війни відчувався кожним кварталом 2022 року. Обсяг кредитного портфелю банків почав скорочуватись, а кількість непрацюючих кредитів – зростати. Станом на 01.06.2022 року банківські установи почали поступово визнавати кредити непрацюючими через погіршення їхньої якості, спричинене бойовими діями.

Станом на 01.01.2023 року обсяг активів банків становив 2 032 019 млн грн, що на 21213 млн грн (1,033%) менше, ніж рівень попереднього року. У зв'язку зі скороченням кредитної пропозиції для клієнтів, вітчизняні банки почали нарощувати обсяги вкладень у депозитні сертифікати НБУ та кошти на рахунках в інших банках. Незважаючи на зростання кількості проблемних кредитів, відбулося нарощування обсягів кредитного портфеля вітчизняних банків на 27636 млн грн або 2,56%. Це стало можливим, оскільки у 2022 році державні банки продовжували кредитування окремих програм та проектів.

Обсяг чистого роздрібного гривневого кредитного портфеля скоротився за 2022 рік на 32,7%, а питома вага непрацюючих кредитів зросла до 38,1%, переважно за рахунок кредитів фізичним особам. У більшості банків чистий кредитний портфель скорочувався через пригнічений попит, зростаючі втрати від кредитного ризику та збільшення частки непрацюючих кредитів. Банківські установи прискорили визнання кредитних втрат через війну.

Незважаючи на воєнний стан, обсяг коштів клієнтів зростав, що сприяло підвищенню відсоткових ставок за депозитами через підвищення облікової ставки НБУ до 25%. Це призвело до прискорення зростання строкових депозитів у гривні та збільшення обсягу строкових вкладів фізичних осіб у валюті. Таким чином, нарощування обсягів вкладень у депозитні сертифікати НБУ, коштів на рахунках

в інших банках, депозитів фізичних та юридичних осіб та загального депозитного портфелю свідчить про адаптацію банківського бізнесу до умов воєнного стану та дієвість заходів НБУ по стабілізації банківської системи.

У порівнянні з передвоєнними показниками, можна визначити, що в 2021 році в Україні платоспроможні банки отримали 77 376 млн грн чистого прибутку, майже вдвічі більше, ніж у 2020 році (39 727 млн грн) і на 33% менше, ніж у 2019 році (58 356 млн грн). Станом на 01.01.2022 року з 71 платоспроможного банку 66 були прибутковими і отримали чистий прибуток 77,9 млрд грн, що перекрило збитки п'яти банків на загальну суму 0,4 млрд грн. Прибуток банківського сектору був концентрований, і п'ять найприбутковіших банків сформували 67% усього прибутку. Рентабельність капіталу банківського сектору України зросла з 29,19% до 30,32% в 2019–2021 роках. Показник рентабельності активів також підвищився, з 3,91% у 2019 році до 3,77% у 2021 році. Таким чином, вітчизняна банківська система працювала ефективно і сприяла стабілізації економіки країни до 2022 року.

Проте вже у першому півріччі 2022 року через воєнний стан вітчизняні банки отримали від'ємний фінансовий результат у розмірі 4,6 млрд грн. У другому кварталі 2022 року чистий збиток банківського сектору склав майже 4,5 млрд грн. Станом на 1.07.2022 року з 68 платоспроможних банків 47 банків були прибутковими, здобувши чистий прибуток у розмірі 10,0 млрд грн, а 21 банк зазнавали збитків на суму 14,6 млрд грн [8]. Отже, за перше півріччя 2022 року банківська система зазнала збитків.

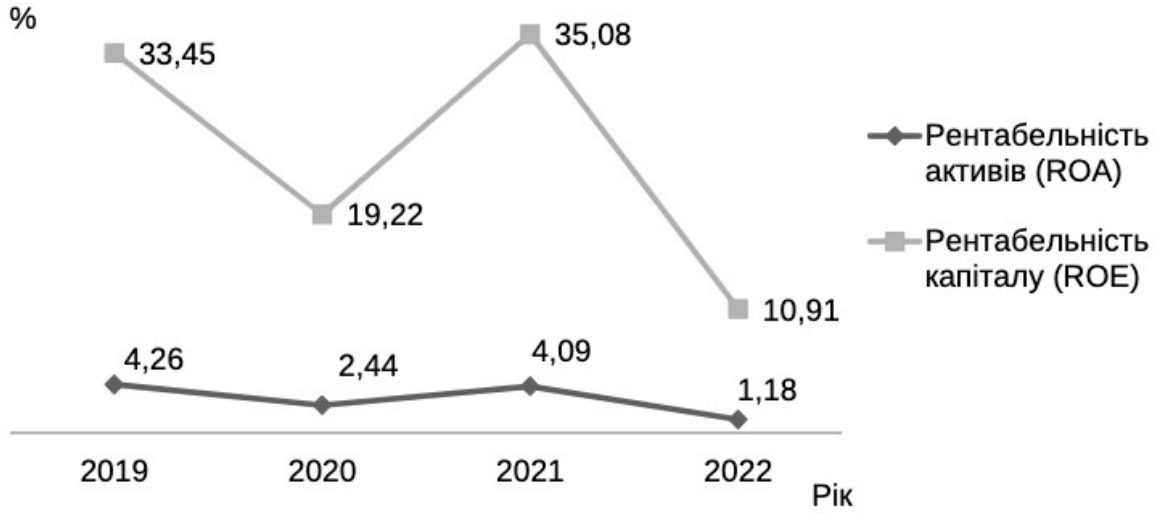

Рис. 2.2. Рентабельність в 2019–2022 рр.

Суттєвим фактором, що вплинув на фінансові результати, було збільшення рівня резервів під очікувані кредитні втрати, оскільки попит на позики був пригніченим. Навіть при зростанні прибутку від операцій з купівлі-продажу валюти, що значно підтримало зростання рівня операційного доходу, частина вітчизняних банків залишилась збитковими. Незважаючи на поступове відновлення попиту на банківські продукти порівняно з початком військової агресії, він значно скоротився, що в підсумку обмежило комісійні доходи банків. Позитивним чинником впливу на фінансовий результат діяльності банків стало суттєве зростання операційного результату - чистий операційний прибуток збільшився на 78% за третій квартал 2023 року порівняно з аналогічним кварталом 2022 року. У підсумку, банківський сектор за 2022 рік отримав 24716 млн грн чистого прибутку: з 67 платоспроможних банків 46 установ були прибутковими. Скорочення розміру чистого прибутку в цілому в банківському секторі склало 52660 млн грн або 68,05%.

Затягування війни загострює більшість банківських ризиків, таких як процентні, ринкові, кредитні та операційні ризики. Більшість банківських установ під час війни були вимушені переорієнтувати свої бізнес-моделі на отримання

доходів з урахуванням виваженого підходу до управління ризиками. Найсуттєвішим залишається кредитний ризик, і триває процес регулярного аудиту якості кредитного портфеля та визнання додаткових кредитних ризиків.

Загальне зниження ділової активності та обмежений попит на банківські послуги, зокрема кредитування, негативно впливає на прибутковість банків. Поступовий вплив економічної кризи на економіку країни та, зокрема, на діяльність клієнтів банку, у підсумку знайде відображення в обсязі банківських послуг, що потенційно скоротить кількість учасників банківського сектору.

Військова агресія та спровоковане нею зростання внутрішніх та зовнішніх ризиків банківського сектору сприяла розробленню НБУ заходів щодо підтримки банків, включаючи мораторій на скорочення мережі відділень державних банків під час війни, проект "POWER BANKING" для забезпечення безперервності надання фінансових послуг, розвиток державних програм підтримки кредитування, заходи з підтримання ліквідності банківської системи та інші. Однак, незважаючи на істотну підтримку НБУ, вітчизняна банківська система залишатиметься під впливом загроз, що можуть суттєво впливати на ефективність її діяльності в умовах воєнного стану.

Світові тенденції справді мають значний вплив на ефективність банківських та небанківських фінансових установ в Україні. Зростаюча конкуренція між банківськими та небанківськими фінансовими установами ставить підвищений тиск на ринок, спонукаючи ці установи до пошуку нових стратегій та інноваційних рішень для залучення та задоволення потреб клієнтів.

Технологічна та технічна революція також впливають на фінансові установи, змушуючи їх адаптуватися до швидко змінюючихся технологічних вимог та очікувань клієнтів. Це може включати в себе впровадження цифрових ініціатив, розвиток мобільних платформ, розширення електронних платіжних систем та багато іншого.

Інтернаціоналізація та глобалізація також роблять свій внесок, відкриваючи для українських фінансових установ нові можливості для співпраці та розвитку на міжнародному ринку.

Нерівномірний географічний розподіл банківських та небанківських фінансових установ, особливо в контексті зростаючої міжрегіональної диференціації, відображає складні економічні та соціальні реалії в Україні. Це може стати викликом для забезпечення фінансової доступності для всіх регіонів країни та вимагати від уряду та фінансових установ розробки стратегій, спрямованих на зменшення цієї нерівності.

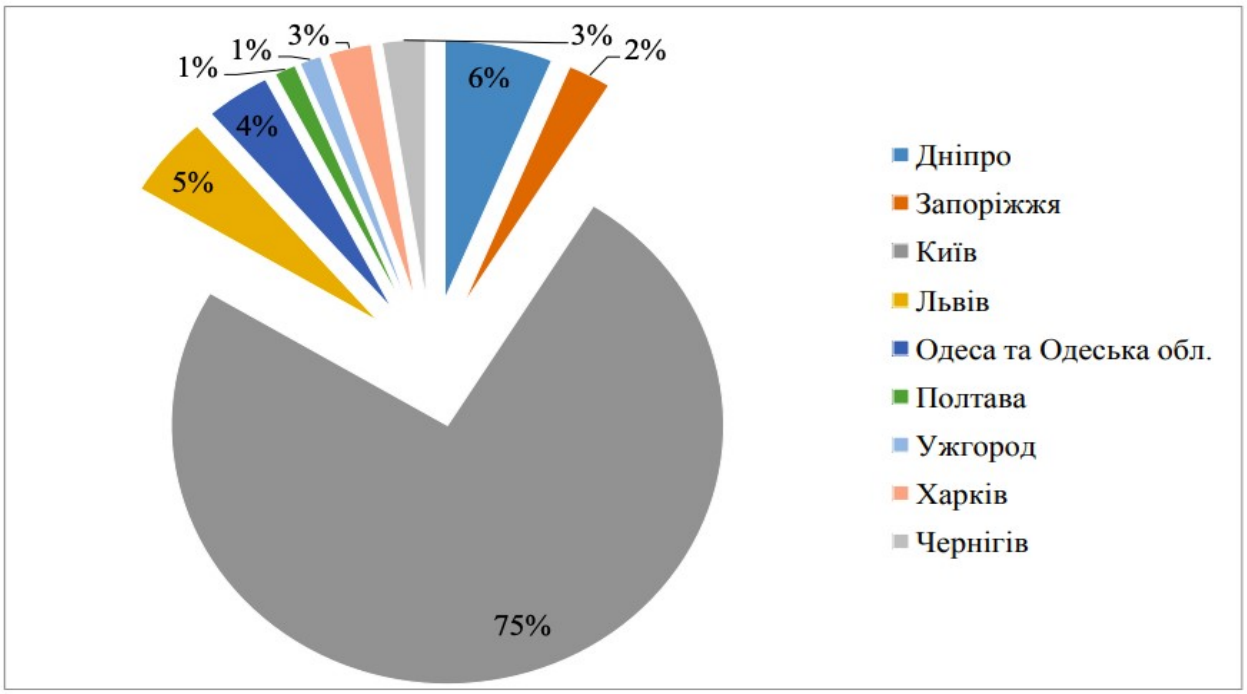

Рис. 2.3. Розподіл банківських установ, які мають банківську ліцензію по території України станом на 1.11.2018р.

Загострення уваги на ролі небанківських фінансових установ у розвитку економіки в Україні є важливим аспектом. Зокрема, враховуючи збільшення чисельності та різноманіття таких установ порівняно з банківським сектором, необхідно розглядати їхню роль у забезпеченні доступності фінансових послуг для всіх регіонів країни.

Нерівномірний регіональний розподіл банківських та небанківських установ свідчить про необхідність подальших заходів для забезпечення фінансової доступності. Зокрема, важливо розвивати інфраструктуру та мережу установ у регіонах, де їх відсутність створює проблеми доступу до фінансових послуг для мешканців.

Дослідження показують, що відсутність регіональних банків не заважає деяким регіонам досягати високого рівня насиченості фінансовими послугами. Це свідчить про важливість розвитку регіональної мережі філій провідних фінансових установ та посилення конкуренції на ринку.

Щодо перспектив досліджень, важливим є вивчення світового досвіду управління регіональною концентрацією фінансових установ та прогнозування можливих змін в економічній сфері внаслідок їхньої діяльності. Це дозволить розробляти ефективні стратегії для підвищення рівня фінансової доступності та розвитку економіки в цілому.

2.2. Аналіз податкового навантаження на установи фінансового сектору України

І знову розпочнемо з цитати. «Розвиток банківської системи України та вдосконалення системи оподаткування її діяльності – це два паралельних і взаємопов’язаних шляхи. Активізація стимулюючої функції державного регулювання оподаткування банківських установ дасть можливість досягти значних успіхів щодо зменшення фінансового дисбалансу та стабілізації економіки в цілому. Кожен податок, збір та обов’язковий платіж має самостійний об’єкт оподаткування, який визначається чинним податковим законодавством.

Об’єкт оподаткування повинен бути стабільним, чітко визначеним, мати безпосереднє відношення до платника податку» [43].

Соціально-економічне зростання неможливе без досягнення оптимального розподілу податкового навантаження в державі. Надмірне оподаткування негативно впливає на економіку країни, пригнічує зростання ВВП, гальмує підприємницьку активність та сприяє розвитку "тіньової" економіки, що призводить до зменшення державних доходів. Оптимальний рівень податкового навантаження передбачає, що платники податків, враховуючи свою платоспроможність, готові вносити встановлені державою податки, отримуючи якісні суспільні блага від держави.

Поняття "податкове навантаження" виникло одночасно з поняттям "податки". Починаючи з класиків політичної економії і дотепер, податкове навантаження активно вивчається з метою визначення його оптимального рівня, розробки ефективної фіскальної політики та забезпечення податкової безпеки. Проте, незважаючи на численні дослідження, серед науковців і досі існує розбіжність у розумінні цього поняття.

Саме тому дуже цікавою видається таблиця, наведена З.Б. Живко та С.С. Родченко на сторінках видання “Економічний простір” [25], яка являє собою зведену інформацію саму сутність поняття «податкове навантаження» (Таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Сутність податкового навантаження *

Підхід	Автор та джерело	Визначення поняття «податкове навантаження»
Кількісна характеристика поняття «податкове навантаження»		
Загальна сума коштів, сплачених на користь держави	У. Петті [1]	Податкове навантаження – загальна сума коштів, яку необхідно мобілізувати до державної казни у вигляді податків
	Фінансовий словник [2]	Податкове навантаження – частка всіх податкових платежів за певний час у величині валового доходу платника
	П.Т. Колісниченко [3]	Податкове навантаження – частина підприємницького доходу, яка безповоротно вилучається державою через систему податків та зборів
	В.Г. Баранова, О.Е. Дубовик [4]	Податкове навантаження – це узагальнюючий показник, що характеризує частину прибутку фізичних та юридичних осіб, яка перерозподіляється через державний бюджет
Показник, що характеризує роль податків у житті суспільства	А.В. Бризгалін [5], Д.Г. Черник [6]	Податковий тягар – узагальнюючий показник, що характеризує роль податків у житті суспільства і держави; величина, що характеризує частку податкових відрахувань у загальному обсязі виробництва і доходів … що визначається як відношення податкових зборів до сукупного національного доходу
	С.А. Іванов [7]	На макроекономічному рівні податковий тягар – узагальнюючий показник, що характеризує роль податків у житті суспільства і визначається як відношення загальної суми податкових зборів до сукупного національного продукту
Якісна характеристика поняття «податкове навантаження»		
Характеристика податкової системи та ефективної її функціонування	О.В. Годованець, Т.Я. Маршалок [8]	Податкове навантаження – узагальнена характеристика діяльності податкової системи держави, яка показує, як податки впливають на фінансовий стан платників податків або народне господарство у цілому
	Н.М. Левченко [9]	Податкове навантаження – показник ефективності податкової політики, який впливає на наповнення державних доходів, рівень податкових надходжень у структурі ВВП і, відповідно, частку ВВП на душу населення
	Н.Я. Берч [10]	Податкове навантаження – показник ефективності рівня втручання держави через податки в діяльність платників
	Ю.М. Кушнірчук [11]	Податкове навантаження є важливим фіскальним показником, що характеризує сукупний вплив податків на економіку країни загалом чи на окремих суб'єктів господарювання, тобто фактично є показником ефективності бюджетно-податкової політики
Показник, що характеризує вплив податків на економіку	П.Ю. Буряк, Х.В. Кулинич [12]	Податкове навантаження – фіскальний показник, що характеризує вплив податків на соціально-економічний розвиток держави чи окремих суб'єктів господарювання у результаті взаємодії податкової системи та держави
	А.М. Соколовська [13]	Податкове навантаження (тягар) – це ефекти впливу податків на економіку в цілому та на окремих її платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання
	М.А. Новіков [14], М.Н. Крейніна [15]	Податкове навантаження – це міра впливу податкових платежів на фінансовий стан підприємства

*Джерела інформації для Таблиці 2.3 розшифровані на ст. 65, пункт 44.

Існуючі теоретичні підходи можна умовно розділити на дві групи: кількісні та якісні (див. Таблицю 2.3). Однак вчені не можуть згодитися навіть в межах цих підходів. Наприклад, серед прихильників кількісного підходу до розуміння податкового навантаження можна виділити ще два підходи: розуміння податкового навантаження як загальної суми коштів, сплачених на користь держави (У. Петті, П.Т. Колісниченко, В.Г. Баранова, О.Е. Дубовик), та як показника, що характеризує роль податків у житті суспільства (А.В. Бризгалін, Д.Г. Черник, С.А. Іванов).

Несумнівно, розмір податкового навантаження має велике значення для розвитку економіки, проте податки впливають не лише кількісно, а й якісно на економічний розвиток.

Питання щодо оподаткування банків також викликає дискусії серед науковців. Існують прихильники як збільшення податків для банків, так і їх зменшення. Наприклад, В.М. Кміть та В.Д. Боринських зазначають: "Незважаючи на те, що деякі науковці та експерти є прихильниками збільшення податкового тиску на банки, на нашу думку, доцільним є його зменшення. Адже в умовах нестабільної банківської системи банки будуть змушені підвищувати ставки по кредитах, що зробить їх дуже дороговартісними і змусить ухилятись від оподаткування різними способами. Доцільно зауважити, що держава повинна сприяти діяльності вітчизняних банків і через різні методи і засоби сприяти зниженню податкового тиску на банківські установи" [11]. Альтернативна позиція аргументується тим, що діяльність банків пов’язана лише з перерозподілом національного доходу, оскільки вони, в основному, займаються посередництвом і не належать до сфери матеріального виробництва, яка потребує пріоритетного розвитку. Також швидкість обігу капіталу банківських установ відносно висока, що дає змогу за однаковою величиною капіталу у сфері виробництва отримати вищий прибуток [40].

Аналіз виконання податкових зобов’язань вітчизняними банками свідчить про те, що протягом періоду з 2015 по 2019 роки результати діяльності кредитних установ мали волатильний, нестабільний, турбулентний характер. Досліджуючи особливості оподаткування прибутку комерційних банків, неможливо не враховувати такий важливий показник як податкове навантаження, що розраховується як співвідношення витрат з податку на прибуток до фінансового результату. Основні показники, що характеризують прибутковість, і податкове навантаження, представлені в Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка ефективності діяльності банків

№ з/п	Найменування показника	Дані за роками				
		2015	2016	2017	2018	2019
1	Кількість банків, які мають ліцензію	176	96	82	77	75
2	Доходи банків, млн. грн.	199 193	190 691	178 054	204 554	249 102
3	Витрати банків, млн. грн.	265 793	350 078	204 545	182 215	184 746
4	Податок на прибуток, млн. грн.	-406	-418	3681	5057	4769
5	Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	-66 600	-159 388	-26 491	22 339	58 356
6	Податкове навантаження з податку на прибуток, %	*	*	*	22,6	8,2
7	Рентабельність активів, %	-5,46	-12,60	-1,93	1,69	4,26
8	Рентабельність капіталу, %	-51,91	-116,74	-15,84	14,67	33,45

З таблиці 2.4 видно, що у період з 2015 по 2017 роки збитки банківської системи були зумовлені погіршенням якості активів, а зменшення доходів при одночасному зростанні витрат спричинили зниження обсягу сплачених податків. Особливо помітно це було у 2016 році порівняно з 2015-м. Починаючи з 2018 року, спостерігаються тенденції до стабілізації: доходи стали перевищувати витрати, і значно покращились показники рентабельності активів та рентабельності капіталу. Проте значення показника податкового навантаження знизилося у 2019 році порівняно з 2018 роком.

Прийняття управлінських рішень у процесі діяльності банківських установ прямо залежить від податкового навантаження в країні. Оптимальний загальнодержавний його рівень визначається відповідно до ставок оподаткування, які мають забезпечити покриття державних витрат та формування ефективних умов розвитку економіки. Підвищення ставок податку призводить до зростання податкових надходжень до бюджету. Водночас це зростання може негативно вплинути на результати діяльності, закриття тих суб'єктів господарювання, які не витримали тиску високих ставок оподаткування, та активізацію тіньового сектору. Загалом такі ситуації описуються як Лафферів ефект, а графічне її зображення

заведено вважати кривою Лаффера [36]. Це — перший індикатор, показник ефективності оподаткування. Основа ідея його побудови полягає у тому, що за нульовою та стовідсотковою ставками усередненого сукупного податку податкові надходження до бюджету дорівнюють нулю (мінімальні), а на деякій точці Лаффера ці надходження досягають свого максимального значення, що буде оптимальним рівнем податкового навантаження або тиску. Відомим також є показник "taxincidence" (в перекладі "дія податків). Він показує зміну в економічному добробуті суспільства через опо&даткування. Показник загалом універсальний та застосовується для розрахунку податків як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівні, зокрема й для оцінки результатів діяльності банківських установ. Показник визначає величину податкового тягаря та низку додаткових ефектів, пов'язаних із податковою системою. Дослідження "taxincidence", кривої Лаффера розширює аналіз податкового навантаження за межі порівняння лише номінальних податкових ставок (метод "statutorytaxrate") різних країн. Оцінка методом "overalltaxscore" допомагає визначити загальну дію податків. Динаміку зміни рейтингових оцінок наведено на Рисунку 2.4 (дані на рисунку представлено у наступній послідовності: рік, значення показника).

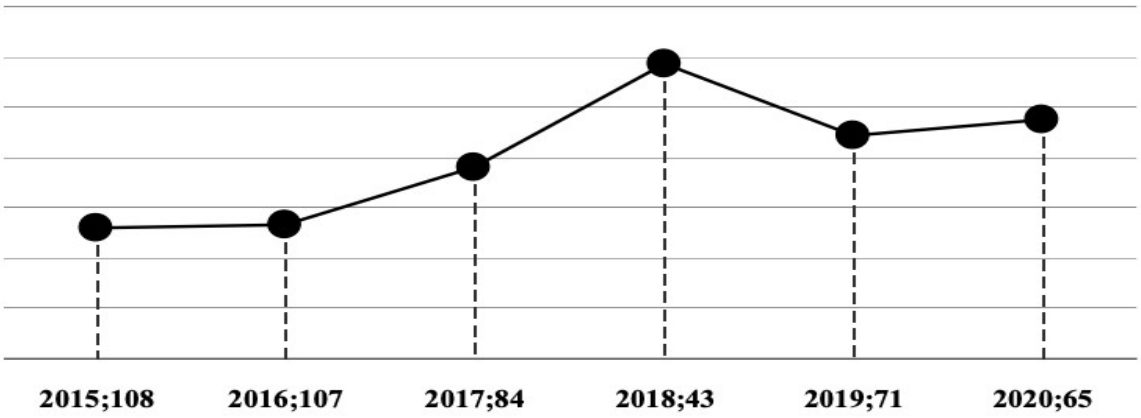

Рис. 2.4. Динаміка зміни рейтингу складності сплати податків України

У 2020 році Україні присвоєно 65 позицію у рейтингу щодо складності сплати податків з-поміж 190, що дозволяє об'єктивно оцінити місце якісного рівня

оподаткування у розрізі інших країн світу, отримати орієнтири, обгрунтувати шляхи вдосконалення. Найвищий показник було зафіксовано у 2018 році на рівні 43 місце рейтингу.

У грудні 2023 року президент України Володимир Зеленський підписав закон 3474-IX, що стосується особливостей оподаткування банків. Цей документ вносить зміни до Податкового кодексу, згідно з яким оподаткування надприбутків банків за результатами 2023 року буде проведено за ставкою 50%. Починаючи з 2024 року, базова ставка податку на прибуток становить 25%. Причиною додаткового фінансового навантаження на банки є дефіцит бюджету, який постійно зростає, адже видатки на оборону лише збільшуються, а обсяги міжнародної фінансової допомоги навпаки.

Отже, вітчизняні науковці виділяють два підходи до оподаткування банківських установ. Згідно з першим підходом, банки мають бути оподатковані за вищою ставкою, ніж інші суб'єкти господарювання, оскільки вони не створюють видимих матеріальних благ і, отже, мають надприбуток. Другий підхід розглядає банки як генераторів фінансової активності та створювачів балансу фінансових потоків країни. Будь-яким чином, оподаткування є витратою для банківських установ, проте ціна їхніх продуктів залежить від прибутку та витрат. Зменшення податків може призвести до більшого попиту на банківські послуги, зниження тарифів, зменшення витрат клієнтів банку та підвищення рівня їх активності.

Проте банківська система України стикається з рядом проблем, таких як спад у економіці, девальвація гривні, військові дії на сході країни й анексія Криму. Ці фактори спричиняють низький рівень управління та погіршення якості кредитного портфелю державних банківських установ. Внаслідок підвищення рівня заборгованостей банківські установи створюють резерви за активними операціями, що негативно впливає на рівень їх капіталізації.

Для покращення системи оподаткування банківських установ необхідно активізувати стимулюючу функцію податкового регулювання. Це допоможе створити необхідні макроекономічні умови для формування стабільності банківської системи, яка з часом стане ефективним інструментом інвестиційного процесу та сприятиме зростанню економіки України. Податкове регулювання банківських установ не повинно впливати на рівень фінансової стійкості. Також для удосконалення оподаткування банківських установ потрібно визначити оптимальний рівень їх податкового навантаження. Створення моделі, за допомогою якої банки можуть оцінити ефективність свого податкового менеджменту, а держава може відслідковувати та контролювати потреби банківських установ у високому рівні податкового регулювання, дозволить знайти баланс між потребами держави та банківськими установами як платниками податків.

2.3. Результати оподаткування фінансових установ під час дії воєнного стану

Після 24 лютого 2022 року в Україні було введено ряд змін в податковій системі з метою забезпечення стабільного надходження податків до бюджету в умовах війни. Верховна Рада України внесла зміни до Податкового кодексу, які передбачають, що протягом дії воєнного (надзвичайного) стану платники податків звільняються від сплати штрафних санкцій за порушення термінів сплати податкових платежів та подання звітності з податків, реєстрації податкових та акцизних накладних, подання електронних документів про фактичні залишки та обсяг обігу пального, спирту етилового та інших.

Однак після відміни воєнного стану всі порушники зобов'язані виконати всі свої податкові зобов'язання протягом шести календарних місяців. Цей штрафний податковий мораторій стосується лише порушень, що стосуються податків на

додану вартість, доходів фізичних осіб, прибутку, плати за землю та інших податків і зборів, визначених Податковим кодексом України.

Так, важливо враховувати, що за воєнних обставин фінансову відповідальність можуть уникнути лише ті платники податків, які дійсно не можуть виконати свої податкові зобов'язання через війну. Це сприяє забезпеченню адаптації фінансової системи до умов воєнного стану, допомагаючи уникнути непотрібного тиску на платників податків, які потрапили у складну ситуацію через воєнні дії.

Завдяки високому професіоналізму фахівців Національного банку України та Міністерства фінансів України, фінансова система демонструвала стійкість у важкий час. Їхні рішення та дії дозволили сформувати міцний економічний фронт, що сприяло забезпеченню стабільності фінансової системи.

Протягом повномасштабної війни обсяги сплачених коштів за погашенням внутрішніх боргових інструментів перевищили обсяг залучених коштів до державного бюджету на аукціонах із продажу облігацій внутрішніх державних позик (ОВДП). Це свідчить про ефективне управління фінансами та довіру до фінансової системи в умовах складної ситуації, що допомагає забезпечити фінансову стабільність країни.

Зокрема, з 24 лютого до 2 жовтня 2022 року уряд спрямував на погашення внутрішніх державних облігацій 149 216,0 млн грн, 1 539,4 млн доларів США та 168,0 млн євро.

Натомість залучив від розміщення внутрішніх боргових інструментів на аукціонах – 100 161,4 млн грн, 974,3 млн доларів США та 468,4 млн євро.

Особливістю придбання військових облігацій є те, що дохід не оподатковується, на відміну від депозитних вкладів банківських та фінансових установ. Фактично, особа не сплачує податок на прибуток та військовий збір.

Упродовж дії воєнного стану Міністерство фінансів підвищувало дохідність за низкою гривневих паперів (максимальна дохідність становила 16% річних), а

також за всіма доларовими ОВДП (максимальна дохідність – 4,5% річних). Водночас ставки за гривневими військовими облігаціями на 3 місяці, а також за ОВДП, номінованими в євро, не змінювалися з початку випуску відповідних паперів та становлять 9,5% річних та 2,5% річних відповідно.

Найбільший портфель відповідних цінних паперів утримують банки – первинні дилери. У власності нерезидентів перебуває військових облігацій на понад 1 251,3 млн грн та 2 млн доларів США.

Розглядаючи бюджетно-податкову сферу, в стані війни вона зазнала значних втрат. Бюджет недооцінив надходження значної частини коштів через окупацію окремих територій та припинення діяльності значної кількості підприємств. Завдяки великому бізнесу вдалося уникнути економічного колапсу та стабілізувати ситуацію. Великий бізнес авансом перераховував податкові платежі, що сприяло стабілізації. Щоб підтримати бізнес, який є головним платником податків, була запущена масова програма релокації (переміщення) підприємств у більш безпечні місця. Це дозволило продовжити діяльність окремих підприємств, створити робочі місця і продовжити вчасно сплачувати податкові платежі. Близько 500 підприємств зуміли продовжити своє функціонування завдяки цим заходам.

Україна також впровадила ряд програм для фінансової підтримки бізнесу, включаючи отримання міжнародних грантів, «дешеві» кредити, співфінансування на умовах державно-приватного партнерства тощо. Підприємства є головним локомотивом розвитку національної економіки через створення робочих місць та сплату податкових платежів.

Національний банк України 15 квітня 2022 року ухвалив «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану», що діятимуть до нормалізації функціонування економіки й фінансової системи. Цей документ передбачає, зокрема, фінансування лише критичних видатків уряду та підтримку стабільної роботи банківської системи, а також активну протидію агресії на фінансовому фронті та сприяння залученню зовнішнього фінансування.

У грудні 2023 року президент України Володимир Зеленський підписав закон № 3474-IX щодо особливостей оподаткування банків. Документ вносить зміни у Податковий кодекс, згідно якого оподаткування надприбутків банків за результатами 2023 року буде здійснено за ставкою 50%. Починаючи з 2024 року, базова ставка податку на прибуток становитиме 25%.

Причиною додаткового фінансового навантаження на банки є дефіцит бюджету, який постійно зростає, адже видатки на оборону лише збільшуються, а обсяги міжнародної фінансової допомоги навпаки. Цю ініціативу розкритикував співзасновник проєктуmonobank Олег Гороховський."Я прекрасно розумію необхідність пошуку додаткових джерел для покриття дефіциту бюджету. Однак метод, який запропонував Мінфін та підтримав профільний комітет, викликає шок. Цей шок не стільки від суми, яку необхідно доплатити, скільки від інструменту, який не має аналогів у світовій практиці, суперечить Конституції та основам Римського права. Закон не може мати зворотної сили. Це правове свавілля".

З Національного банку України (НБУ) підтримали ініціативу додаткового оподаткування банків, можливо, через їх значний прибуток. Імовірно, сам НБУ доклався до виникнення цих надприбутків. Наполягання НБУ допомогли депутатам вирішити збільшити весь податок на прибуток підприємств для банківських установ, а не лише податок на процентні доходи, що запобігло б можливому підвищенню комісій для клієнтів банків.

Підтримавши ініціативу, НБУ також зазначив, що рішення про зміну умов оподаткування банківської галузі на постійній основі потрібно переглянути у майбутньому. Це може стати темою для обговорення під час розробки Національної стратегії доходів, що є однією з вимог МВФ.

За першу половину 2023 року чистий прибуток банків склав рекордний обсяг у 67,7 млрд грн. Це найвищий результат за першу половину року за весь період незалежності. У порівнянні, у 2021 році було зафіксовано кращий

щорічний результат за обсягом прибутку, який склав 77,4 млрд грн. Загальний прибуток українських банків за січень-травень 2023 року становив 53,59 млрд грн.

Таблиця 2.5

Прибуток банків Топ-10

Банки	2021	2022
АТ «Приватбанк»	35,05	30,25
АТ «УкрСиббанк»	1,48	3,53
АТ «Сітібанк»	1,76	2,82
АТ «Універсал Банк»	3,07	2,4
АТ «Райффайзен Банк»	4,86	1,55
АТ «Ощадбанк»	1,11	0,69
АТ «Айбоксбанк»	0,48	0,6
АТ «ОТП Банк»	2,75	0,6
АТ «ІНГ Банк Україна»	0,28	0,42
АБ «Південний»	0,71	0,41

У 2022 році загальний прибуток банків в Україні склав 24,7 млрд грн, що є більш ніж у три рази менше, ніж у 2021 році, коли банки заробили 77,5 млрд грн. У рік великої війни в Україні стало на 4 банки менше: Мегабанк та Січ збанкрутували, а Промінвестбанк та перейменований Сбербанк були закриті. Наразі в Україні залишилось 67 банків. Приблизно дві третини банків (46 з 67) закінчили 2022 рік з позитивним балансом, їх загальний прибуток склав 45,5 млрд грн за рік. Більше половини цього прибутку (66%, або 30,2 млрд грн) припадає на Приватбанк. Однак порівняно з попереднім 2021 роком прибуток зменшився на 14%, або 35 млрд грн. Фактично, 10 банків заробили 95% від усього прибутку банків з позитивним балансом.

У період повномасштабного вторгнення Росії в Україну, довіра населення значно зросла до державних банків. Частка банків з державним капіталом у загальному прибутку збільшилася з 55% до 68% за рік. Третя частина банківських установ отримала збитки у розмірі 20,8 млрд грн (21 банк).

Повномасштабна війна завдала значних збитків банківським кредитним портфелям і змусила банки нарощувати відрахування до резервного фонду. Це може призвести до зниження прибутковості банків у наступні роки, але не вплине на їх стійкість. Навпаки, це стимулюватиме банки активніше наповнювати резервний фонд.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості оподаткування фінансових установ у країнах Євросоюзу

Впровадження нових податків на фінансовий сектор, зокрема на банки, має на меті регулювання їх діяльності та зменшення можливого негативного впливу на фінансові ринки та економіку в цілому. Ось кілька ключових аргументів, які підтримують цю ідею:

Стабільність фінансових ринків: Податки можуть допомогти зменшити ризики, пов'язані з фінансовою нестабільністю. Вони можуть стимулювати фінансові установи до більш обережного використання свого капіталу та рівня ризику, що сприяє зменшенню можливості виникнення фінансових криз.

Обмеження ризикованих операцій: Податки можуть зменшити стимули до ризикованих операцій, які можуть мати негативний вплив на економіку в цілому. Це може включати обмеження величини та характеру кредитування, а також регулювання деривативних операцій.

Забезпечення справедливості та рівності: Введення податків на фінансовий сектор може забезпечити більшу справедливість та рівність в оподаткуванні, зокрема зменшуючи вигоди, які отримують фінансові установи порівняно з іншими секторами економіки.

Забезпечення додаткових доходів державі: Податки на фінансовий сектор можуть забезпечити додаткові доходи державному бюджету, які можуть бути використані для фінансування різних програм та послуг, включаючи соціальні заходи та інфраструктурні проекти.

Загалом, впровадження податків на фінансовий сектор може бути важливим інструментом для забезпечення стабільності та справедливості на фінансових

ринках та в економіці загалом. Однак важливо забезпечити, щоб такі податки були ретельно розроблені та реалізовані з урахуванням їх можливих наслідків та впливу на фінансову систему та економіку.

З точки зору урядів економічно розвинених країн, питання стягнення нових податків з фінансового сектору є надзвичайно актуальним, особливо з урахуванням великих витрат, необхідних для подолання кризових явищ. Фінансова криза 2008 року викликала значні збитки для економік країн ЄС, що стимулювало уряди до впровадження нових інструментів регулювання фінансового сектору.

Основні аргументи на користь стягнення нових податків з фінансового сектору включають:

Зменшення ризику: Податки можуть сприяти зменшенню ризикових операцій фінансових установ, що допомагає запобігти майбутнім кризам та зберегти стабільність фінансових ринків.

Фінансова стабільність: Введення податків може стимулювати фінансові установи до більш обережного використання свого капіталу та зменшення ризику занадто великих інвестицій, що допоможе підтримати стабільність фінансової системи.

Додаткові доходи для бюджету: Податки можуть забезпечити додаткові доходи для державного бюджету, які можуть бути використані для фінансування різних програм та послуг, включаючи інфраструктурні проекти та соціальні програми.

Справедливість: Введення податків може забезпечити більшу справедливість в оподаткуванні, оскільки фінансовий сектор має можливість отримувати значні прибутки, але часто оподатковується менше порівняно з іншими секторами економіки.

Однак важливо враховувати можливі наслідки введення нових податків, такі як можливість зменшення інвестицій та збільшення витрат для кінцевих споживачів. Тому вирішення цього питання потребує уважного аналізу та збалансованого підходу.

Ці цілі впровадження нових податкових механізмів регулювання фінансового сектору є досить значущими та дотримуються великою кількістю експертів і урядових органів. Давайте розглянемо їх детальніше:

Підвищення стабільності фінансових ринків: Ця ціль вказує на важливість вилучення коштів з високодохідних, але ризикових операцій фінансовими посередниками. Введення податків на фінансовий сектор може зменшити тенденцію до зайняття надмірного ризику, що сприяє стабілізації фінансових ринків.

Забезпечення справедливого внеску: Оскільки фінансовий сектор був особливо прибутковим у минулому, необхідно забезпечити, щоб він робив адекватний внесок у державні фінанси. Це питання справедливості в оподаткуванні і вирішується через введення податків, які компенсують цей прибуток.

Відшкодування державної підтримки: Фінансовий сектор отримав значну державну підтримку під час фінансової кризи 2008 року, тому його внесок у ліквідацію наслідків кризи може бути виправданим через збільшення податкових відрахувань.

Щодо запропонованих податків на фінансовий сектор, податок на фінансові операції (ПФО) та податок на фінансову діяльність (ПФД) є інструментами, які можуть бути використані для досягнення цих цілей. Обидва податки спрямовані на регулювання фінансової діяльності та компенсацію витрат, пов'язаних зі збереженням стабільності фінансових ринків і відшкодуванням державної

підтримки. Це може зробити фінансовий сектор більш відповідальним та сприяти сталому розвитку економіки.

Різноманітність податкових механізмів регулювання фінансової діяльності свідчить про складність ситуації і розмаїття можливих підходів до оподаткування в цьому секторі. Ось кілька ключових аспектів цих податків:

Податки на бонуси: Ця форма податку призначена для обмеження величини премій, що виплачуються в фінансовому секторі. Вона ставить певні обмеження на компенсацію праці, що може знизити мотивацію до виконання ризикових операцій.

Надбавка до податку на прибуток: Встановлення додаткової ставки податку на прибуток для підприємств фінансового сектору може вирівняти їхню податкову тягар із іншими галузями.

Збір із валютних транзакцій: Ця форма податку спрямована на контроль валютних операцій і може впливати на валютний ринок, хоча ставка такого податку може бути недостатньою для значного впливу.

Податок на фінансові операції (ПФО): Цей податок охоплює широкий спектр фінансових операцій, забезпечуючи регулювання фінансових ринків і збільшення податкових надходжень. Він може бути використаний як ефективний інструмент для контролю над ризиком і використанням фінансових послуг.

Сценарії застосування ПФО: Враховуючи складність фінансових операцій, існують різні способи визначення бази оподаткування для ПФО, які можуть бути застосовані в залежності від конкретних умов і цілей. Це може включати оподаткування кожної транзакції або обсягу фінансових активів.

У виборі оптимального підходу до регулювання фінансового сектору важливо збалансувати між ефективністю податкових механізмів, їхньою спроможністю досягти цілей стабілізації ринків та справедливості в розподілі податкового навантаження.

Податок на фінансові операції (ПФО) відіграє значну роль у регулюванні фінансового сектору. Ось деякі ключові аспекти ПФО з широкою і вузькою базами оподаткування:

ПФО 1 (з широкою базою оподаткування): Цей підхід передбачає оподаткування широкого спектру фінансових операцій, включаючи акції, облігації та деривативи. База оподаткування зазвичай визначається на основі вартості угоди. Однак, визначення бази оподаткування для деривативів може бути складним, особливо через можливість подвійного оподаткування при одночасних операціях на спотовому та строковому ринках.

ПФО 2 (з вузькою базою оподаткування): Цей підхід обмежується лише спотовими операціями з акціями та облігаціями. Такий підхід спрощує адміністрування податку, але може не охоплювати весь обсяг фінансових операцій.

Щодо податку на фінансову діяльність (ПФД), МВФ пропонує кілька альтернативних версій:

ПФД за способом доданої вартості: Цей підхід використовується для оподаткування прибутку з доданою вартістю, включаючи прибуток від фінансових операцій та заробітну плату, за вирахуванням коштів на формування капіталу.

ПФД за способом оподаткування ренти: Цей підхід передбачає оподаткування прибутку та винагород за операції в фінансовому секторі.

ПФД за способом оподаткування ризиків: Цей підхід спрямований на оподаткування надмірних прибутків, які виникають в результаті надмірно ризикованих операцій.

Кожна з цих версій має свої переваги та обмеження і може використовуватися у різних країнах залежно від їхніх специфічних потреб і умов.

Здається, впровадження нових податків на фінансовий сектор є складною задачею, яка може мати низку перешкод і обмежень. Ось декілька ключових причин, які призвели до відтерміну або скасування впровадження податків:

Міжнародна координація: Одночасне введення податків на фінансовий сектор у всьому світі є складно виконуваною задачею через різні підходи та інтереси різних країн. Існує ризик, що капітал буде перетікати від країн, які вводять такі податки, до країн, що відмовляються від їх впровадження.

Складність оподаткування: Визначення спекулятивних операцій у фінансовому секторі може бути складним завданням, що ускладнює ефективне застосування податків і може призвести до недоотримання доходів держави.

Зворотний ефект: Впровадження податків може мати зворотній ефект, зокрема, щодо операцій з хеджування ризиків. Збільшення вартості таких операцій може підірвати їх ефективність і обмежити їх використання.

З урахуванням цих причин, рішення про введення податків на фінансовий сектор вимагає обережного аналізу та розгляду альтернативних підходів для досягнення балансу між регулюванням фінансового сектору та забезпеченням ефективності та стабільності ринків.

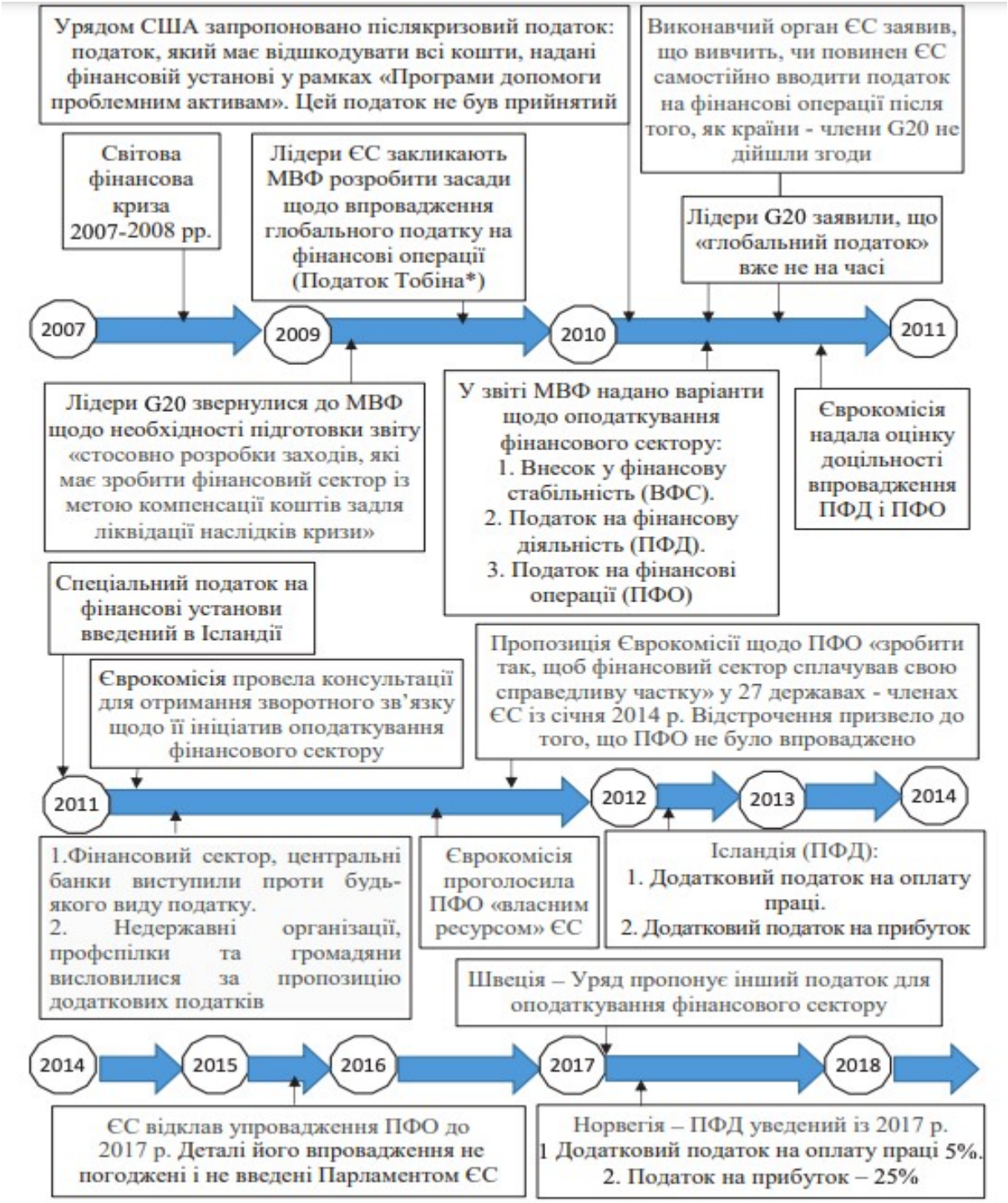

Рис. 3.1. Імплементація рішень урядів країн щодо додаткового оподаткування фінансового сектору

Зазначені вище фактори можуть призвести до зменшення обсягу операцій із хеджування ризику (реальних інвестиційних операцій) та зростання обсягів спекулятивних операцій.

Почнемо з віддаленості у часі фінансової кризи 2008 року та її наслідків для бюджетів провідних держав світу, а також лобіювання інтересів впливових фінансових корпорацій на світовій економічній арені. Ці фактори спричиняють поширення думки про те, що введення податків на фінансовий сектор може завдати шкоди його конкурентоспроможності, підвищити ціни на фінансові продукти та відсотки за позиками, а також зменшити попит на робочу силу у фінансовій сфері. Це може призвести до відтермінування вирішення питання введення додаткових податків на фінансовий сектор.Законодавчо врегульоване оподаткування фінансового сектору на світовому рівні переважно полягає в оподаткуванні прибутків, отриманих фінансовими посередниками, класичним податком на прибуток корпорацій. Оскільки специфіка фінансової діяльності не передбачає можливості оподаткування доданої вартості, як у інших галузях економіки, фінансовий сектор зазвичай несе менше податкове навантаження, ніж реальний сектор економіки. Щодо кількості податків, то в Україні законодавством затверджено 11 податків та зборів (7 державних та 4 місцевих). Наприклад, у Японії - 55 (25 державних та 30 місцевих), у Великобританії - 8, в Італії - 15, в Німеччині - 16, у Франції - 7, в Нідерландах - 9, в Португалії - 8, в Іспанії - 8. Варто відзначити, що в Україні більшу частину надходжень до бюджету складають непрямі податки, зокрема ПДВ та акцизний податок.

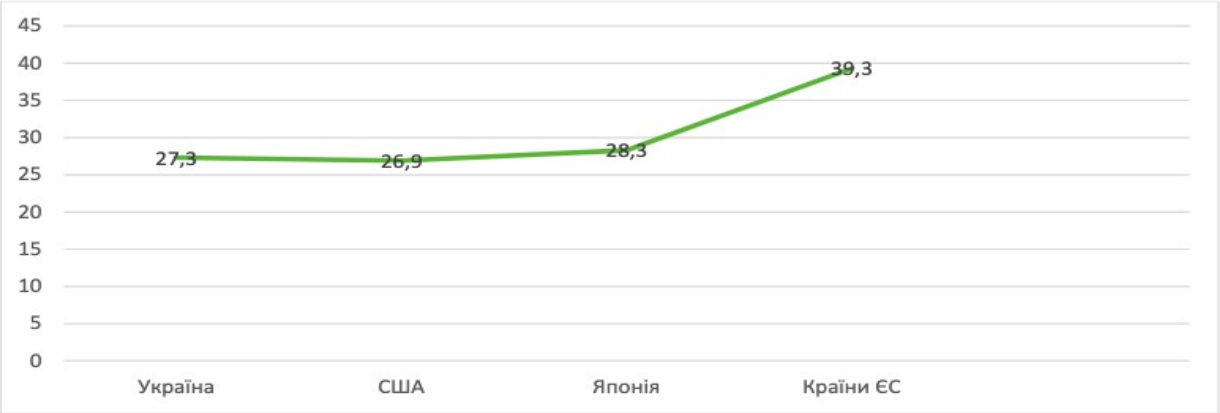

Рис. 3.2. Податки у структурі ВВП України та інших країн

У 2021 році ПДВ становив 50,69% усіх бюджетних надходжень, акцизний податок - 15,64%, ПДФО - 21,33%, а податок на прибуток підприємств - 9,25%. У країнах ЄС та США основну частину надходжень до бюджету формують прямі податки. Аналізуючи ставки основних податків в Україні та в інших країнах (див. Рис. 3.2), варто відзначити, що ставки основних податків в Україні нижчі, ніж у більшості інших країн.

Хай ідеальної податкової системи не існує, але існують системи, що наближені до ідеалу в таких країнах, як Німеччина, США, Італія. З позитивних характеристик податкової системи України можна виділити відносно невеликий податковий тиск порівняно з країнами Європи та найнижчі ставки основних податків. Проте, на жаль, негативних характеристик набагато більше, ніж позитивних, серед яких переважна частина податкових надходжень від непрямих податків, пряма система оподаткування, значні розбіжності в бухгалтерському та податковому обліку, слабка система адміністрування.

Оптимальна система оподаткування повинна досягати рівноваги між потребами наповнення бюджетів та забезпеченням соціальної справедливості в суспільстві. Європейська Комісія розпочала офіційний скринінг фінансового законодавства України 14 березня 2024 року. Це стосується розділу 9 "Фінансові послуги" переговорної рамки щодо вступу України до ЄС. Скринінг передбачає аналіз відповідності національного законодавства актам Євросоюзу та стосується актів права ЄС щодо пруденційного регулювання та нагляду за банками, відновлення та врегулювання банків, системи гарантування вкладів, страхування, сталого фінансування, цифрових фінансів (зокрема віртуальних активів), ринку цінних паперів та інвестиційних послуг.

"Ми докладемо всіх зусиль для проходження скринінгу у максимально короткі терміни", – прокоментував подію заступник голови НБУ Сергій Ніколайчук.

3.2. Напрями вдосконалення оподаткування установ фінансового сектору в Україні

Отримані дані щодо податкового навантаження в Україні порівняно з такими країнами, як Норвегія, Нідерланди та Німеччина, свідчать про значну різницю в рівні оподаткування. Наприклад, українське податкове навантаження становить приблизно 40%, що майже рівно залишається на одному рівні з вказаними країнами. Однак, коли ми аналізуємо рейтинг конкурентоздатності, Україна відстає і займає 85-е місце, в той час як Норвегія, Нідерланди та Німеччина посідають набагато вищі позиції: 17, 4 і 5 відповідно. Також, в контексті простоти сплати податків, Україна розташовується на 65-му місці, тоді як Норвегія, Нідерланди та Німеччина займають 34, 22 і 46 позиції відповідно. Додатково, варто відзначити, що вітчизняному бізнесу доводиться витрачати значно більше часу на податковий облік - 328 годин на рік, що удвічі перевищує аналогічні показники для бізнесу у зазначених країнах. Не менш важливим є й рівень тіньової економіки, який у Україні становить 30%, тоді як у Норвегії, Нідерландах та Німеччині він набагато нижчий і складає відповідно 16%, 10% і 11%.

В Україні кожна витрачена гривня створює додатково 50,6 копійок для економіки, тоді як у Нідерландах кожне витрачене євро приносить додатково ще одне євро, а кожна витрачена крона в Норвегії генерує додатково 1,25 крони. Податкова система в державі є одним із ключових регуляторів соціально-економічного розвитку. Вона не лише виконує традиційну фіскальну функцію, але й має сервісну (полегшує процес сплати податків) та стимулюючу функції, створюючи передумови для економічного зростання в цілому або окремих секторів залежно від економічних цілей держави.

На жаль, у багатьох країнах зв'язок між економічною та податковою політиками порушено, а податкові цілі влади зосереджені виключно на збиранні якомога більшої частки податків. Податкова політика держави може як

стимулювати, так і пригнічувати економічну активність, створювати сприятливі або ворожі умови на ринку, ослаблювати або посилювати тіньові процеси, забезпечувати пріоритетні умови для розвитку окремих галузей або всієї економіки.

З одного боку, війна та повоєнне відновлення підштовхуватимуть державу до консолідації ресурсів. З іншого боку, це може мати руйнівний вплив на вже постраждалий від війни реальний сектор, який є основним рушієм економіки, створюючи продукцію та послуги, робочі місця, виробничі ланцюги. Без реального сектору держава фактично не може існувати.

Очевидно, що за допомогою податків можна впливати на діяльність банківських установ. Сьогодні основними цілями податкового впливу на вітчизняні банки мають бути:

Переорієнтація інвестицій банків у реальний сектор економіки, а не в спекулятивні інструменти, такі як міжбанківське кредитування, валютні цінності та ринок цінних паперів.

Податкове втручання у банківську діяльність не повинно послаблювати фінансову стійкість банків і сприяти їхньому банкрутству.

Податкове регулювання повинно протидіяти монополізації у банківській сфері, оскільки монополізація ринку банківських послуг створює умови для перекладання податкового тягаря на клієнтів через підвищення відсоткових ставок за кредитами, зниження ставок за депозитами та збільшення комісійних тарифів.

Методологія оподаткування банків повинна бути тісно пов'язана з методами податкового контролю, аналізу та моніторингу податкового потенціалу банків. Це сприятиме гармонізації інтересів держави та учасників податкових відносин у банківському секторі. Зниження податкового тиску має сприяти досягненню таких цілей: підвищення привабливості банківських продуктів; зменшення виробничих витрат клієнтів банківських установ і підвищення їхньої ділової активності, а

також збільшення податкових надходжень до бюджету; зниження банківських ставок і тарифів на послуги; стимулювання розвитку конкуренції у банківському секторі.

Недосконала нормативно-законодавча база призводить до надмірного оподаткування одних банківських операцій і недостатнього оподаткування інших. Це заважає банківським установам та діючому сектору економіки стабільно розвиватися. Основними проблемами, які перешкоджають розвитку банківської системи України, є спад в економіці, девальвація гривні та війна в Україні. Це призвело до низького рівня управління та погіршення якості кредитного портфеля державних банків. Через збільшення рівня заборгованостей банки створюють резерви за активними операціями.

Для покращення системи оподаткування банків необхідно активізувати стимулюючу функцію податкового регулювання. Це створить необхідні макроекономічні умови, які сприятимуть стабільності банківської системи, і з часом вона стане дієвим інструментом інвестиційного процесу, що призведе до зростання економіки. Податкове регулювання банків не повинно впливати на рівень їхньої фінансової стійкості.

Сьогодні система оподаткування банків має з одного боку забезпечувати надходження до бюджету, достатні для виконання державою своїх функцій, а з іншого — стимулювати діяльність суб'єктів господарювання. Вона потребує значного вдосконалення та оптимізації. Основною проблемою є відсутність спеціальних нормативно-правових актів, які б чітко окреслювали податкові питання фінансових установ.

Ключова для будь-якої економіки податкова реформа потребує ретельного вивчення попереднього досвіду, уникнення помилок і ретельних розрахунків, що допоможуть мінімізувати ризики. Сучасні реалії змушують нас згадати слова підприємця Роджера Вера: «Податки є крадіжкою. Війни є масовим вбивством, яке фінансується за рахунок крадіжки».

ВИСНОВКИ

Однією з причин гальмування економіки після 2020 року було значне зменшення інвестицій, тому що інвестори чекали більш сприятливої ситуації для продовження програми капіталовкладень та зменшення поширення вірусу. Пандемія COVID-19 двояко вплинула на економіку України. Згідно з дослідженнями М. Репко, заступниці директора Центру економічної стратегії, локдаун у 2020-му році негативно відобразиться на пасажирських перевезеннях, туризмі, та сфері торгівлі. Натомість торговий баланс держави дещо покращився за рахунок відчутного зменшення імпорту [39].

Фінансові установи відіграють провідну роль серед інвесторів активного економічного сектору. Вони сприяють збільшенню кількості платників податків, створюють додаткові матеріальні ресурси та підвищують доходність бюджетної системи.

Недосконала нормативно-правова база призводить до надмірного оподаткування деяких операцій і недостатнього оподаткування інших. Через це фінансові установи та економічний сектор не можуть стабільно розвиватися.

Подальший розвиток небанківського фінансового ринку потребує законодавчих змін для наближення регуляторного середовища до міжнародних стандартів. У 2021 році був прийнятий Закон України "Про фінансові послуги та фінансові компанії", який передбачає суттєве оновлення чинних норм у сфері регулювання ринків фінансових послуг. Також був прийнятий Закон України "Про страхування", що систематично змінює підхід до регулювання та нагляду за ринком страхування, сприяючи його оздоровленню і розвитку. У липні 2023 року ухвалено нову редакцію Закону України "Про кредитні спілки". Основні положення цих законів набирають чинності з 1 січня 2024 року, для їх реалізації необхідно розробити нові нормативно-правові акти. Комплексне врегулювання на ринку передбачає впровадження міжнародних стандартів IAIS, IOPS та IOSCO, а

також вимог актів ЄС, таких як Solvency II, MiFID II, MiFIR, MAR, MAD, CRR, CRD, BRRD, IDD та MotorInsuranceDirective.

Невирішеними залишаються питання створення системи гарантування вкладів членів кредитних спілок, процедури виведення з ринку неплатоспроможних кредитних установ та страховиків життя. У секторі небанківських фінансових послуг досі немає системи гарантування за договорами страхування життя. Основними проблемами розвитку недержавних пенсійних та публічних інвестиційних фондів залишаються низька фінансова спроможність громадян брати участь у системах недержавного пенсійного забезпечення та спільного інвестування, а також низький рівень довіри населення до цих фінансових ринків.

Повноцінне функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення поступово підвищуватиме рівень соціального захисту людей пенсійного віку, залучаючи потужні внутрішні довгострокові інвестиційні ресурси, що сприятиме зростанню інвестицій у національну економіку.

Інфраструктура ринків капіталу та організованих товарних ринків залишається неефективною та недостатньо розвиненою. 1 липня 2021 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19 червня 2020 року № 738-IX. Його впровадження має на меті покращення функціонування українських ринків капіталу та відображає державну політику, спрямовану на узгодження українського законодавства з міжнародним інвестиційним регулюванням.

З моменту повномасштабного вторгнення країни-агресора операції на фондовому ринку були значно обмежені (за винятком операцій із державними цінними паперами військового призначення) до серпня 2022 року. На сьогодні більшість обмежень знято (крім валютних обмежень та операцій, стороною яких є суб’єкти, пов’язані з країною-агресором). Водночас на організованих ринках

капіталу операції з корпоративними цінними паперами рідкісні, і понад 95% операцій проводиться з державними цінними паперами.

Наявність дієвих механізмів залучення інвестицій (як внутрішніх, так і іноземних) у приватний та державний сектор є ключовою умовою для швидкого та ефективного повоєнного відновлення України. Також актуальною є подальша імплементація актів права ЄС у законодавство України в рамках зобов'язань за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та отримання статусу кандидата в члени ЄС на шляху до повноцінного членства.

Компанії FinTech сприятимуть кращому задоволенню потреб клієнтів та вимагатимуть від регуляторів і ФГВФО більш гнучкого та проактивного підходу до регулювання та нагляду за ширшим спектром учасників фінансового ринку. Розширення можливостей впровадження інновацій під час надання фінансових послуг професійними учасниками ринків капіталу сприятиме подальша розробка змін до нормативно-правових актів НКЦПФР щодо провадження депозитарної діяльності, діяльності з торгівлі фінансовими інструментами та функціонування операторів організованого ринку. Завдяки цим змінам буде удосконалено застосування новітніх мобільних ІТ-технологій під час надання професійними учасниками послуг своїм клієнтам з метою надання інвесторам можливості здійснювати інвестиції через інструменти ринків капіталу. Одночасно для всіх учасників фінансового ринку повинні бути забезпечені рівні умови конкуренції, усунено можливість використання регуляторного арбітражу та забезпечено дотримання міжнародних стандартів з фінансового моніторингу.

У сфері оподаткування інтереси держави і регіонів перетинаються з інтересами платників – суб'єктів господарювання та громадян. Держава, враховуючи пріоритетність фіскальної функції податків, зацікавлена у збільшенні загальної суми податків і зборів, що надходять у бюджети всіх рівнів і державні цільові фонди. Проте надмірне підвищення податкового навантаження (пріоритет інтересів держави) позбавляє платників стимулу до розвитку і розширення

масштабів діяльності, що призводить до таких негативних наслідків, як пригнічення підприємницької ініціативи, стагнація, ухилення від оподаткування та розвиток тіньової економіки.

Платники податків, навпаки, зацікавлені у мінімізації витрат, включаючи податкові, тому лібералізація оподаткування об'єктивно сприяє зміцненню фінансового стану платників податків, збільшенню обсягів продажів (що сприяє насиченню ринку і створенню конкурентного середовища) та зростанню виплат, пов’язаних з оплатою праці. Це, у свою чергу, не тільки підвищує рівень добробуту працюючих, але й стимулює збільшення попиту на національному рівні, що є найважливішим фактором стабільного економічного розвитку.

Високе податкове навантаження уповільнює економічне зростання, і як наслідок, вимагатиме подальшого збільшення податкового тиску, що ще більше стримуватиме економічний розвиток. Збільшення податків лише на 1% ВВП зменшує реальний ВВП на 3% приблизно через два роки. Просте але справедливе твердження, що багатство спочатку має бути створене, а вже потім обтяжене податками, є надзвичайно важливим для нас зараз. Наразі країна втратила багато (люди, реальний сектор, логістичні ланцюги, ринки), а поточні видатки навіть умовно не можуть забезпечуватися податковими надходженнями. Нині найбільш сприятливий час для проведення податкової лібералізації: з одного боку, податки вже не є основним джерелом наповнення держбюджету для України, а з іншого – зараз як ніколи важливо саме створити багатство, щоб компенсувати втрати, і тільки потім думати про його оподаткування.

Аргументоване зменшення податкового тиску в перспективі кількох років може позитивно вплинути на обсяг податкових надходжень до бюджету. Це пояснюється тим, що збільшення масштабів діяльності платників податків розширює базу непрямого оподаткування, а зростання прибутків підприємств і заробітних плат забезпечує зростання податкових надходжень від прямих податків і зборів.

Податкова політика є одним із ключових інструментів розвитку української економіки, який може гарантувати стале та довготривале економічне зростання. Від неї залежатиме темп відновлення української економіки, інтерес інвесторів та конкурентоспроможність України як юрисдикції в регіоні. Без сміливих і неординарних кроків досягти цих конкурентних переваг буде складно. Реалізація реформ у фінансовому секторі сприятиме посиленню потенціалу України на шляху до перемоги, підтримці захисників України, створенню умов для повоєнного відновлення та стійкого розвитку національної економіки.

Артур Лаффер ще у 2015 році дав Україні дуже цінну пораду, яка досі залишається актуальною: «Вам слід наслідувати те, що робили європейці 150 або 100 років тому, а не те, що вони роблять зараз. Не робіть того, що роблять багаті зараз. Робіть те, що вони зробили колись для того, щоб стати багатими».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України. // 2755-VI // поточна редакція.

2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг.

3. // 2664-III// Закон України від 12 липня 2001 року.

4. Про фінансові послуги та фінансові компанії. // 1953-IX// Закон України від 14 грудня 2021 року.

5. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: // Постанова Національного банку України №18 від 24.02.2022 року.

6. Звіт про діяльність Ради з фінансової стабільності (серпень 2021 – липень

7. 2022). // НаціональнийбанкУкраїни. // URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSB_Report%202021-2022.pdf?v=4.

8. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). // НБУ //

URL:https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist

9. Банківський сектор отримав 86,5 млрд грн прибутку за 2023 рік згідно з оперативними даними // НБУ // URL:https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiysektor-otrimav-865-mlrd-grn-pributku-za-2023-rik-zgidno-z-operativnimi-danimi

10. Огляд банківського сектору. // Серпень 2022 року. // НБУ.

11. Огляд банківського сектору. // Лютий 2023 року. // НБУ

12. Стратегія розвитку фінансового сектору України // НБУ.

13. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. // URL: https://minfin.com.ua/

(дата звернення 24.02.2024).

14. Огляд банківського сектору за IV квартал 2023 року. //НБУ // Лютий 2024 року.

15. Макроекономічний аналіз на 29 січня 2024 року / НАБУ / Лютий 2024 року

URL: https://nabu.ua/ua/makroekonomichniy-analiz-na-29-sichnya-2024-roku.html

16. “Ринок небанківських послуг України демонструє сильне скорочення” // Дзеркало тижня // 12 лютого 2024 року / URL: https://zn.ua/ukr/finances/rinoknebankivskikh-posluh-ukrajini-demonstruje-silne-skorochennja.html

17. “Голова НКЦПФР Магомедов: "Зараз ринкових інструментів, окрім ОВДП, майже немає" // 11 серпня 2023 року // URL: https://finance.liga.net/ua/all/interview/glava-nktsbfr-o-novoy-modeli-fondovogorynka-i-raznitse-mejdu-utrachennym-doveriem-i-riskom

16.Ананьєв М. // Особливості функціонування фінансових ринків в умовах глобальної нестабільності //Вісник Хмельницького національного університету / №2,Том 2, 2022 (304) . С. 242-246.

17. Арутюнян С.С., Іоргачова М.І. // Ринок фінансових послуг: навч. посіб. // Харків: «Діса плюс», 2020.

18. Бороденко Т.М., Буряченко А.Є., Гапонюк М.А. // Діяльність небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг // Економіка та суспільство. 2023. № 57.

19. Винницкий Д. В. Субъекты налогового права : монография / Д.В. Винницкий. – М. : Изд-во «Норма», 2000. – 450 с

19. К. О. Ващенко, П. В. Пашко, С. В. Онишко та ін. ; за наук. ред. д.е.н" проф. П. В. Пашка, д.е.н" проф. С. В. Онишко. // Модернізація податкової та митної політики в інституціональному забезпеченні розвитку економіки України :

[монографія] // Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. - 518 с.

20. Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін // Податкова система: Навчальний посібник [за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик.] // Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. – 402 с.

21. Волохова І. С. та ін.// Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України: монографія / за ред. д-ра екон. наук І. С. Волохової // Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2021. - 394 с.

22. Ганзюк С. М. // Фінансовий ринок: конспект лекцій. // Кам'янське : ДДТУ, 2022. 64 с

24. Гатаулліна Е.І. // Проблема розвитку фінансового ринку України //"Ефективна економіка", №50, 2023

25. З.Живко, С. Родченко// Податкове навантаження: сутність, методи вимірювання та оцінка рівня // 2020 // Економічний простір, (158), 23-27.

26. Зарічна Н. З. // Формалізація тенденцій розвитку та фінансової стійкості банківської системи України в умовах воєнного стану // "Сталий розвиток економіки", № 1 (48), 2024 р

27. Звєряков М.І., Гриценко А.А., Білорус О.Г. та ін. / Інтеграція України в глобальний соціально-економічний простір: монографія / – Київ, 2019. – 287 с.

28.Іоргачова М. І., Ковальова О. М., Коцюрубенко Г. М. / Фінансовий ринок України: сучасний стан основних сегментів / "Ефективна економіка", №2, 2021

29. Financialtransactiontax: A discussionpaperonfiscalandeconomicimplications. // DeutscheBörseGroup. // June, 2013. URL : http://deutsche-boerse.com/ dbg/dispatch/en/binary/gdb_content_pool/imported_ files/public_files/10_downloads/11_

30. Кміть В.М., Савоцька М.Я. // Напрями вдосконалення системи оподаткування діяльності банківських установ. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2018.

31. Лукашев О.А. Проблеми взаємодії інститутів фінансового законодавства // Нове законодавство України та питання його застосування: Тези доповідей та

наукових повідомлень учасників наук. конф. молодих вчених та здобувачів // м. Харків, 26 -7 грудня 2013 р.

32. Мартинюк І. В. // Трансформаційні процеси у податковій системі України Монографія. за ред. д-ра екон.наук І.С. Волохової. // Одеса: Атлант, 2018. – 383 с.

33. Машлій Г.Б., Галюк М.М. // Стан та перспективи розвитку фінансового ринку України. // Наукові конференції. / URL: http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3776/

34. Михальчинець Г. Т. // Фінансовий ринок як основа оцінки трансформаційних процесів та прогнозування його ефективності через результативність: класифікація та форми // Економічні науки. - Вісник Хмельницького національного університету 2023, № 1. - С. 89-93

35. Остапенко Т. М., Кубецька О. М., Кононова І. В., Протопопова Н. А.. // Оподаткування суб'єктів підприємництва : навч. посібник (у схемах) // Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022.

36. Папава В. // Лафферів ефект у посткомуністичній економіці // Економіка України, 2003. — №9. — С. 51—59.

37. Паєнтко Т. В. Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків / Т. В. Паєнтко. // Ефективна економіка- 2011. - № 8.

38. Рац О. М. Дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану // Економіка та суспільство. // 2023. - № 47.

39. Репко М. // Як пандемія COVID-19 вплинула на економіку України. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ces.org.ua/how-covid19-affectedukrainian-economy/ .

40. Сербина О.Г. Організація податкового контролю та його ефективність. Науковий вісник НЛТУ України. 2008. № 18/5. С. 197-204.

41. Слатвінська М. О. // Науково-методичний підхід до оцінки ефективності функціонування фіскальної системи. // Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 40.

42. 42.Смагін В.Л. // Формування та розвиток фінансового ринку в умовах трансформаційної економіки. Монографія // 2008.

43. 43.Старостенко Г.Г., Сурженко А.В. Податкове регулювання банків в умовах становлення інформаційного суспільства. Ефективна економіка. 2013.вип. 11.

44. Сьомченков О.А. Сучасна концепція сутності та структури фінансового ринку / О.А. Сьомченков // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014

44. Таблиця 2.3. на стор.33 (розшифровка джерел) 1.Антология экономическойклассики : в 2-х т.

2. Оксфордскийтолковыйсловарь.

3. Колісніченко П.Т. Методичні підходи до розрахунку податкового навантаження на макроекономічному рівні

4. Баранова В.Г., Дубовик О.Е. Влияние налоговой нагрузки на развитие предпринимательства.

5. Брызгалин А.В. Налоги и налоговое право.

6. Черник А.А. Сравнительный анализ методик расчета налоговой нагрузки организации.

7. Иванов С.А. Налоги и налогообложение : учебноепособие.

8. Годованець О.В., Маршалок Т.Я. Податкове навантаження: важливий чинник соціально-економічної стратегії держави.

9. Левченко Н.М. Систематизація методик оцінки податкового навантаження на суб'єктів господарювання.

10. Берч Н.Я. Податкове навантаження як окрема економічна категорія: теоретична сутність та спроби обрахунку.

11. Кушнірчук Ю.М. Оптимізація рівня фіскального навантаження з метою економічного убезпечення держави.

12. Буряк П.Ю., Кулинич Х.В. Історичний аспект та сутність податкового навантаження як економічної категорії.

13. Соколовська А.М. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки.

14. Новіков М.А. Порівняльний аналіз методик визначення податкового навантаження та шляхи їх удосконалення.

15. Крейнина М.Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки.

45. Татарин Н.Б., Петрович А.З., Педченко І.І. // Стан та перспективи розвитку фінансового ринку України. / / YoungScientist. 2020. Вип. № 3 (79). С. 273-277.

46. Шевченко Л.Я., Куліш А.В. Оподаткування банківської діяльності в Україні та напрями його вдосконалення. // Економіка та суспільство. // 2020. № 22.

47. Шишпанова Н. О., Іванов А. О. // Фінансовий ринок України: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. // Moderneconomics. 2017. № 1.

48. Школьник І.О., Кремень В.М. П // еріодизація розвитку фінансового сектору та фінансового нагляду в Україні. // Фінанси України. 2018. № 3.